

Grau en Dret
Treball de fi de Grau (21067/22747)
Curs acadèmic 2022-2023

**EL RECONeixEMENT LEGAL DEL GÈNERE BASAT EN
L'AUTODETERMINACIÓ**
EN OCASIÓ DE LA LLEI 4/2023, DE 28 DE FEBRER, O "LLEI TRANS"

Maria Ticó Burguera

207074

Tutora del treball:

Esther Farnós Amorós

DECLARACIÓ D'AUTORIA I ORIGINALITAT

Jo, Maria Ticó Burguera, certifico que el present treball no ha estat presentat per a l'avaluació de cap altra assignatura, ja sigui en part o en la seva totalitat. Certifico també que el seu contingut és original i que en sóc l'única autora, no incloent cap material anteriorment publicat o escrit per altres persones llevat d'aquells casos indicats al llarg del text.

Com a autora de la memòria original d'aquest Treball Fi de Grau autoritzo la UPF a dipositar-la i publicar-la a l'e-Repository: Repositori Digital de la UPF, <http://repositori.upf.edu>, o en qualsevol altra plataforma digital creada per o participada per la Universitat, d'accés obert per Internet. Aquesta autorització té caràcter indefinit, gratuït i no exclusiu, és a dir, sóc lliure de publicar-la en qualsevol altre lloc.

Maria Ticó Burguera
Barcelona, 26 de maig de 2023

RESUM

La identitat de gènere és un aspecte que afecta íntegrament la vida de les persones. Tot i així, la identitat de gènere no està reconeguda expressament en cap dret fonamental. Des d'inicis de segle les veus que aposten per atorgar-li reconeixement legal han anat guanyant protagonisme i alguns ordenaments han regulat ells mateixos el procediment per garantir-lo. En els últims anys s'observa una tendència creixent cap a l'autodeterminació de gènere, és a dir, permetre a les persones que ho sol·licitin adequar el seu gènere sentit al gènere legal en base a la seva voluntat i sense necessitat de diagnòstic mèdic ni tractament de cap tipus. L'exemple més recent d'aquest fet s'ha produït a Espanya, atès que el 2 de març de 2023 va entrar en vigor la Llei 4/2023, per a la igualtat real i efectiva de les persones trans i per a la garantia dels drets de les persones LGTBI. El present treball analitza com han regulat l'autodeterminació de gènere els diversos països que han optat per aquest sistema, amb l'objectiu de copsar els punts forts i els límits de la nova Llei espanyola.

Paraules clau

Drets LGBTI+, Trans, Identitat de Gènere, Reconeixement Legal del Gènere, Autodeterminació, Despatologització.

ÍNDIX DE CONTINGUTS

1. INTRODUCCIÓ	1
1.1. Objecte.....	1
1.2. El Reconeixement Legal del Gènere basat en l'Autodeterminació	2
1.3. Evolució jurisprudencial del dret al Reconeixement Legal del Gènere mitjançant l'autodeterminació	6
2. EL RECONeixEMENT LEGAL DEL GÈNERE BASAT EN L'AUTODETERMINACIÓ: UNA ANÀLISI COMPARADA.....	9
2.1. Argentina (2012).....	9
2.2. Dinamarca (2014)	10
2.3. Estats mexicans (2015).....	11
2.4. Malta (2015)	13
2.5. Colòmbia (2015).....	14
2.6. Irlanda (2015)	14
2.7. Províncies canadenques (2015)	16
2.8. Noruega (2016).....	17
2.9. Equador (2016)	18
2.10. Bèlgica (2018)	18
2.11. Pakistan (2018).....	20
2.12. Brasil (2018).....	20
2.13. Portugal (2018)	22
2.14. Estats australians (2019).....	22
2.15. Uruguai (2019)	23
2.16. Islàndia (2019).....	24
2.17. Luxemburg (2019).....	24
2.18. Xile (2019).....	25
2.19. Suïssa (2022)	26
2.20. Finlàndia (2023)	27
2.21. Nova Zelanda (2023)	28
2.22. Escòcia (pendent)	29
3. EL CAS ESPANYOL	31
3.1. Antecedents	31
3.2. La Llei 3/2007, de 15 de març, reguladora de la rectificació registral de la menció relativa al sexe de les persones	31
3.3. La Llei 4/2023, de 28 de febrer, per a la igualtat real i efectiva de les persones trans i per a la garantia dels drets de les persones LGTBI	32
3.3.1. Aprovació de la Llei i objectius que persegueix	32
3.3.2. Regulació del RLG a la Llei	32

4. CONCLUSIONS: ANÀLISI CRÍTICA DE LA LLEI 4/2023 A LA LLUM DEL DRET COMPARAT	36
4.1. Punts forts	36
4.2. Febleses	38
5. BIBLIOGRAFIA.....	41
6. ANNEXOS.....	1
6.1. Gràfic comparatiu dels països que permeten l'autodeterminació de gènere al RLG	1
6.2. Ordenaments que permeten l'autodeterminació de gènere.....	6

1. INTRODUCCIÓ

1.1. Objecte

La identitat de gènere és un aspecte que afecta íntegrament la vida de les persones. Tot i així, cap dret reconeix expressament la identitat de gènere. Des d'inicis de segle les veus que aposten per atorgar reconeixement legal a aquest dret han anat guanyant protagonisme i alguns Estats han decidit regular el procediment per garantir-lo. En els últims anys s'observa una tendència creixent cap a l'autodeterminació de gènere, és a dir, permetre a les persones que ho sol·licitin adequar el seu gènere sentit al gènere legal en base a la seva voluntat i sense necessitat de diagnòstic mèdic ni tractament de cap tipus. L'exemple més recent d'aquest fet s'ha produït a Espanya, atès que el 2 de març de 2023 va entrar en vigor la Llei 4/2023, per a la igualtat real i efectiva de les persones trans i per a la garantia dels drets de les persones LGTBI (d'ara endavant, Llei 4/2023). El present treball analitza com han regulat el reconeixement legal del gènere (RLG) d'acord amb l'autodeterminació de gènere els diversos països que han optat per aquest sistema, amb l'objectiu de copsar els punts forts i els límits de la nova Llei espanyola.

Les raons que m'han conduït a escollir aquest tema de recerca han estat principalment dues: en primer lloc, l'interès personal per qüestions relatives a la discriminació per raó de gènere; en segon lloc, la voluntat de conèixer per què alguns ordenaments jurídics han optat per l'autodeterminació en matèria de gènere i les conseqüències d'aquesta opció, un assumpte nou i controvertit que en fa més interessant l'estudi i divulgació¹. A Espanya, la qüestió ha estat abordada recentment per la Llei 4/2023. La regulació s'ha produït a nivell estatal, en tant que la modificació legal del gènere s'efectua al Registre Civil² i la competència exclusiva sobre la legislació registral és de l'Estat, en virtut de l'article 149.1.8 de la Constitució espanyola.

Per tal d'acotar el treball a l'extensió exigida, he optat per centrar l'anàlisi de les polítiques legislatives envers el procediment del RLG en termes generals, si bé aquest consta de més traves quan qui ho sol·licita és una persona menor d'edat. He fet èmfasi en la base legal amb què cada país dona cobertura al RLG, el tipus d'òrgan a què s'ha de dirigir la persona que ho demana, els requisits que se li exigeixen, i si existeix o no l'opció de revertir el canvi legal efectuat. També faig menció a alguns dels efectes del RLG que contempla la Llei 4/2023.

Quant a la metodologia, he fet una cerca legislativa, jurisprudencial i bibliogràfica, de caràcter comparat. A nivell general, a causa de la inexistència de dret positiu que consagri el dret esmentat, he consultat, sobretot, principis de *soft law* i recomanacions emanades d'organitzacions supranacionals.

El treball s'estructura de la següent manera: en primer lloc, introdueixo breument el concepte de dret al reconeixement legal de la identitat de gènere basat en l'autodeterminació, així com les recomanacions de *soft law* i d'organismes supranacionals que s'hi refereixen; després, el situo en relació a la jurisprudència; i a continuació, mostro les diferents opcions seguides pels ordenaments jurídics que fins la data s'han basat en l'autodeterminació de gènere. Per concloure el treball, atesa la seva novetat i proximitat, presento els antecedents de la Llei

¹ Martín, Patricia. «Ley trans: en qué consiste. Claves de la polémica norma». *elperiodico*, 23 desembre 2022, <https://www.elperiodico.com/es/sociedad/20221223/ley-trans-causas-polemica-feminismo-77435287>.

² D'acord amb l'article 4.4 LRC, que porta per títol "Fets i actes inscripibles", "Tenen accés al Registre Civil els fets i actes que es refereixen a la identitat, estat civil i altres circumstàncies de la persona. Són, per tant, inscripibles: (...) 4rt. El sexe i el canvi de sexe. (...)". L'article 44.2 LRC, que duu per títol "Inscripció de naixement i filiació", manifesta que "La inscripció dona fe del fet, hora i lloc del naixement, identitat, sexe i, en tot cas, filiació de la persona inscrita". Pel que fa al contingut de la inscripció de naixement, l'article 49.1 LRC estipula que "(...) Hi constaran així mateix el lloc, data i hora del naixement i el sexe del nascut".

4/2023 i els principals articles que regulen el procediment i els efectes de l'autodeterminació de gènere a Espanya, per tal d'analitzar-la a partir de les eines que m'ofereix la metodologia comparada, que és la base d'aquest treball.

1.2. El Reconeixement Legal del Gènere basat en l'Autodeterminació

La categorització per gènere s'imposa sovint de manera violenta sobre els subjectes³. Aquesta diferenciació no transcorre només a nivell social, sinó també legal, amb l'exigència del marcador de gènere en documents i registres oficials de l'Estat. Sense anar més lluny, a Espanya, l'article 49 de la Llei 20/2011, de 21 de juliol, del Registre Civil (en endavant, LRC) inclou el sexe del nadó com a contingut necessari per a la inscripció registral del seu naixement. A més, la classificació només contempla el gènere en termes binaris (dona/home); fins i tot la Llei 4/2023, que opta per l'autodeterminació de gènere, no surt d'aquesta categorització⁴.

Molts cops, però, la identitat de gènere de la persona no es correspon amb el gènere inscrit legalment, que ve determinat pel seu sexe biològic. El concepte "d'identitat de gènere" no es troba definit en dret positiu, però diversos instruments de *soft law* s'hi han referit. El preàmbul dels Principis de Yogyakarta de les Nacions Unides⁵ entén la identitat de gènere com "la vivència interna i individual del gènere de cada persona, que pot correspondre's o no amb el sexe assignat en néixer, inclòs el sentit personal del cos (que pot implicar, si es tria lliurement, la modificació de l'aparença o funció corporal per mitjans mèdics, quirúrgics o d'un altre tipus) i altres expressions de gènere, com la vestimenta, la manera de parlar i els gestos" [traducció pròpia, de l'anglès al català].

Amb el RLG, es consagra el dret de les persones trans a acomodar legalment la seva identitat sentida, per posar fi a la situació de què adverteix Rosa Almirall, doctora en Ginecologia i Obstetrícia i impulsora del Servei Trànsit⁶: "La identitat sentida és un sentiment molt profund que manifesta que tu saps qui ets, pel que fa al gènere, però la resta no t'ho reconeix".

Tradicionalment, els Estats que contempnen el RLG exigeixen l'acatament de certs requisits per dur-lo a terme, com ara: tenir una determinada edat (condició que encara s'exigeix als països que accepten l'autodeterminació), haver obtingut un diagnòstic mèdic o psicològic de disfòria de gènere⁷, haver estat sotmès a un tractament quirúrgic, mèdic o terapèutic⁸, obtenir

³ D'acord amb la definició proporcionada per Transgender Europe (TGEU), xarxa que engloba diverses organitzacions que s'encarreguen de combatre la discriminació envers les persones trans: "Tradicionalment, el gènere es refereix a la construcció social i cultural de ser home o dona. No obstant això, algunes persones no s'identifiquen amb el binari home/dona. El gènere existeix independentment del sexe, i el gènere d'una persona no sempre es correspon amb el sexe assignat en néixer". «Glossary». TGEU, 4 juliol 2016, <https://tgeu.org/glossary/>.

⁴ Com podem copsar a l'article 74.2 de la Llei 4/2023, que estipula que "En inscriure el naixement de les persones intersexuals, (...) les persones progenitores, de comú acord, podran sol·licitar que la menció del sexe figuri en blanc per al termini màxim d'un any. Transcorregut el termini màxim d'un any, la menció del sexe serà obligatòria i la seva inscripció haurà de ser sol·licitada per les persones progenitores".

⁵ Principis sobre l'aplicació de la legislació internacional de drets humans en relació amb l'orientació sexual i la identitat de gènere, de març de 2007. Consell de Drets Humans de les Nacions Unides.

⁶ El Servei Trànsit és una unitat dels CAP de Barcelona, pertanyent a l'Institut Català de la Salut, que ofereix suport a les persones trans. «Servei d'atenció a les persones trans». Informació dels CAP de Barcelona ciutat, 11 gener 2018, <https://atencioprimariaicsbcn.wordpress.com/transit/>.

⁷ Per exemple, al Regne Unit, tal i com estipula l'article 2.1.a) de la Gender Recognition Act de 2004: "En el cas d'una sol·licitud de la secció 1(1)(a) [per obtenir un certificat de RLG], el Panel ha de concedir la sol·licitud si està convençut que la persona sol·licitant: (a) pateix o ha patit disfòria de gènere" [Traducció pròpia, de l'anglès al català].

⁸ Per exemple, abans de l'entrada en vigor de la Llei 4/2023, Espanya exigia que la persona hagués estat tractada mèdicament durant al menys dos anys per acomodar les seves característiques físiques a les corresponents del

una autorització judicial⁹, posseir capacitat d'obrar¹⁰, no estar en una relació matrimonial o en parella de fet¹¹ o oferir una prova de l'experiència de vida real¹², és a dir, demostrar que la persona sol·licitant ha viscut un determinat període de temps dins la identitat de gènere sentida, per exemple oferint testimonis que corroborin que la persona s'identifica amb el gènere que sol·licita legalment. Per contra, l'autodeterminació de gènere promulga el dret que té l'individu a dur a terme el RLG efectuant únicament una declaració oficial, sense que li sigui exigible cap altra mena de requisit.

L'autodeterminació és la culminació del principi d'autonomia personal, que ha anat prosperant en l'àmbit de la identitat de gènere de la mateixa manera que ho ha fet en Dret mèdic¹³. A més de voler protegir aquest principi, l'autodeterminació pretén acabar amb l'autorització de terceres persones per dur a terme un procediment que té a veure amb la identitat personal, doncs en els últims anys s'ha entès que aquest aval comporta la patologització de la persona trans. A l'Informe SESPAS 2020¹⁴, la Sociedad Española de Salud Pública y Administración Sanitaria definia la patologització com la "conceptualització de característiques corporals, identitats, pràctiques, hàbits, gestos, persones o grups de persones com a malalties o anòmales". Durant anys s'ha fet un mal ús dels diagnòstics de salut mental per patologitzar identitats dissidents, exigint el sotmetiment de les persones trans a una avaluació mèdica o psicològica per poder accedir al RLG a causa de la tradicional visió que es tenia d'aquestes com a "malalties mentals" o "desviades de la norma", fet que perpetuava encara més la seva discriminació i estigma social. De fet, no va ser fins el 2018 que l'Organització Mundial de la Salut va deixar de considerar la "transsexualitat" com a malaltia mental¹⁵.

Per contraposar aquesta idea, s'ha construït la noció de despatologització, que pretén conceptualitzar la identitat de gènere com a dret humà, en lloc de com a trastorn mental (Informe SESPAS 2020). L'Expert Independent de les Nacions Unides sobre l'orientació sexual i identitat de gènere posa èmfasi en l'obligació que tenen els Estats de proporcionar l'accés al

"sexe" reclamat, en virtut de l'article 4.1.b) de la Llei 3/2007, de 15 de març, reguladora de la rectificació registral de la menció relativa al sexe de les persones.

⁹ Per exemple, a Itàlia, tal i com estableix l'article 2 de la Legge de 14 d'abril de 1992, de les Norme in materia di rettificazione di attribuzione di sesso, expressa que: "La sol·licitud de rectificació d'assignació de gènere es proposa amb recurs d'apel·lació davant el jutjat del lloc on tingui residència l'actor. (...). Amb la sentència que accepta la sol·licitud de rectificació d'assignació de gènere, el tribunal ordena al funcionari estatal del municipi on s'ha emplenat el certificat de naixement efectuar la rectificació en el registre corresponent". [Traducció pròpia, de l'italià al català].

¹⁰ A Grècia, per exemple, l'article 3 de la Llei 4491/2017 sobre Νομική αναγνώριση της ταυτότητας φύλου [del Reconeixement Legal del Gènere] exigeix capacitat d'obrar plena per dur a terme el RLG. Però aquesta condició encara s'exigeix a països que regulen el RLG mitjançant l'autodeterminació: a Brasil, a banda de la majoria d'edat, cal posseir capacitat d'obrar plena (article 2 de la Disposició 73).

¹¹ Condicions que Irlanda o Xile encara mantenen quan van aprovar les seves respectives lleis que permetien el RLG mitjançant l'autodeterminació; i que ja no s'exigeixen des de l'aprovació de les lleis nacionals que permeten el matrimoni entre persones del mateix sexe.

¹² Per exemple, al Regne Unit, de l'article 2.1.b) de la Gender Recognition Act de 2004: "En el cas d'una sol·licitud de la secció 1(1)(a) [per obtenir un certificat de RLG], el Panel ha de concedir la sol·licitud si està convençut que la persona sol·licitant: (...) (b) ha viscut en el gènere adquirit durant el període de dos anys anteriors a la data en què es presenta la sol·licitud" [Traducció pròpia, de l'anglès al català].

¹³ Lorda, P. S., & Gutiérrez, J. J. (2001). «Consentimiento informado». *Medicina Clínica*, 117(3), 99-106.

¹⁴ Schwend, A. S. (2020). «La perspectiva de despatologización trans: ¿una aportación para enfoques de salud pública y prácticas clínicas en salud mental? Informe SESPAS 2020». *Gaceta sanitaria*, 34, 54-60.

¹⁵ Organització Mundial de la Salut. International Classification of Diseases 11th Revision ICD-11, World Health Organization, Ginebra, 2018.

RLG de forma coherent amb els dret a la no-discriminació, a la igualtat de protecció de la llei, a la privacitat, a la identitat i a la llibertat d'expressió¹⁶.

Tot i no comptar amb dret positiu que reconegui el RLG, disposem d'una sèrie de recomanacions emanades d'organismes supranacionals que aconsellen que els Estats comptin amb un procediment eficaç per al RLG i, en particular, que aquest es basi en l'autodeterminació.

El primer document d'una organització supranacional que se centra en les condicions de les persones trans és la Recomanació 1117, de 29 de setembre de 1989, del Consell d'Europa, "sobre la condició dels transsexuals". El document fa evident la falta de normes específiques que protegeixen les persones trans de les discriminacions que pateixen i posa d'exemple d'aquestes el fet que els Estats no adoptin mecanismes per assegurar la reassignació legal del gènere.

L'agost de 1993 s'introdueix la Proposta de Llei Internacional en Drets de Gènere, adoptada a la Conferència Internacional en Dret i Política d'Ocupació de les Persones Trans. L'escrit menciona per primer cop el dret a la definició de la identitat de gènere, amb les següents paraules: "és fonamental que les persones tinguin dret a definir, i a redefinir a mesura que transcorre la seva vida, la seva pròpia identitat de gènere, sense tenir en compte el sexe cromosòmic, els genitals, el sexe assignat en néixer o el rol de gènere inicial".

El fet que va catalitzar les diverses respostes legislatives a l'autodeterminació de gènere va ser l'adopció dels Principis sobre l'aplicació de la legislació internacional de drets humans en relació amb l'orientació sexual i la identitat de gènere, per part del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides a Ginebra l'any 2007. Són coneguts com a Principis de Yogyakarta, i van ser elaborats per un grup d'experts en drets humans internacionals amb l'objectiu d'harmonitzar els estàndards del dret internacional en relació a la identitat de gènere i l'orientació sexual. L'article 3 estableix el dret al reconeixement de la personalitat jurídica d'acord amb la identitat de gènere, i prohibeix certs requisits que n'impedeixin el reconeixement, en els següents termes:

"Tot ésser humà té dret (...) al reconeixement de la seva personalitat jurídica. (...). L'orientació sexual o identitat de gènere que cada persona defineixi per a si, és essencial per a la seva personalitat i constitueix un dels aspectes fonamentals de l'autodeterminació, la dignitat i la llibertat. Cap persona serà obligada a sotmetre's a procediments mèdics, incloent-hi la cirurgia de reassignació de sexe, l'esterilització o la teràpia hormonal, com a requisit per al reconeixement legal de la seva identitat de gènere. Cap condició, com el matrimoni o la maternitat o paternitat, podrà ser invocada com a tal amb la finalitat d'impedir el reconeixement legal de la identitat de gènere d'una persona. Cap persona serà sotmesa a pressions per a ocultar, suprimir o negar la seva orientació sexual o identitat de gènere. (...)". [Traducció pròpia, de l'anglès al català]

Tant la Recomanació del Comitè de Ministres del Consell d'Europa als Estats membres sobre mesures per combatre la discriminació per motius d'orientació sexual o identitat de gènere, del 2010, com la Resolució 2048 de l'Assemblea Parlamentària del Consell d'Europa sobre la discriminació de les persones transgènere a Europa, del 2015, suggereixen als Estats membres la incorporació de procediments àgils, accessibles i transparents per al RLG sustentat en el principi a l'autodeterminació. A més, es convida els Governos a fer participar les persones

¹⁶ OHCHR. (s. f.). La lucha de las personas trans y de género diverso. <https://www.ohchr.org/es/special-procedures/ie-sexual-orientation-and-gender-identity/struggle-trans-and-gender-diverse-persons> [Darrer accés: 9 de maig de 2023]

trans i les associacions que les representen a formar part en l'elaboració i execució de les mesures polítiques i legals que les afecten.

El novembre de 2017, els vint-i-nou Principis de Yogyakarta del Consell de Drets Humans de les Nacions Unides van ser actualitzats i ampliat amb deu nous articles, que van donar lloc al document titulat "Principis de Yogyakarta més 10". L'article 31 dels Principis de Yogyakarta més 10 va un pas més enllà dels Principis de Yogyakarta originals perquè fixa clarament el dret a l'autodeterminació de gènere, és a dir, estipula que el RLG s'ha de garantir sense exigir altres requisits que no siguin la simple voluntat de la persona:

"Tota persona té el dret al reconeixement legal sense referència a, o sense requerir o revelar, el sexe, gènere, orientació sexual, identitat de gènere, expressió de gènere o característiques sexuals. (...)". [Traducció pròpia, de l'anglès al català].

Recentment, la Comissió Europea ha elaborat l'Estratègia per a la igualtat de les persones LGBTIQ 2020-2025, que recomana contundentment que els Estats membres adoptin procediments de RLG basats en l'autodeterminació i sense restriccions d'edat.

Per tant, per complir amb les recomanacions dels anteriors organismes, cal assegurar que el procediment de RLG es basa en l'autodeterminació de gènere. La Dra. Eleonora Lamm, responsable a Centre Amèrica del Sector Social i de Ciències Socials de l'Organització de les Nacions Unides per a l'Educació, la Ciència i la Cultura, ho expressa en els següents termes: "Assegurar que cap criteri d'elegibilitat com intervencions mèdiques o psicològiques, diagnòstic psicomèdic, edat mínima o màxima, estat econòmic, salut, estat civil o parental, o qualsevol opinió d'un tercer, sigui requisit previ per a canviar el nom, el sexe legal o el gènere"¹⁷. A més, el procediment ha de comptar amb certes garanties: que el tràmit no consti de traves burocràtiques, entre les quals s'inclouen les taxes a pagar pel procediment¹⁸; que es mantingui la privacitat de la persona sol·licitant, tant durant el tràmit com posteriorment; o que s'hi pugui accedir més d'un cop, ja que encara que la gran immensa majoria de persones que duen a terme el RLG no se'n peneixen¹⁹, cal donar cobertura legal a aquelles que volen acordar un aspecte tan personal com és la seva identitat de gènere.

Les estadístiques indicades a la Llei 4/2023 ens mostren la greu situació en què es troben les persones trans: segons dades de 2020 de l'Agència Europea de Drets Fonamentals, el 63% de persones trans enquestades manifesten haver-se sentit discriminades en el darrer any, tant en l'àmbit sanitari o dels serveis socials (un 39%), l'educatiu (37%) o el laboral (un 34%). Això fa evident que la protecció legal de les persones trans no es pot limitar al reconeixement de la seva identitat de gènere, sinó que calen altres instruments legislatius que en garanteixin el benestar (com exposa la mencionada Estratègia per a la igualtat de les persones LGBTIQ 2020-2025), com ara la promulgació de lleis que expandeixin la igualtat i la no-discriminació d'aquest col·lectiu en diversos camps com l'educatiu, el laboral, l'emprenedoria, les organitzacions, el comerç, els serveis, la residència, o la sanitat.

¹⁷ Lamm, E. (2018). «Identidad de género. Sobre la incoherencia legal de exigir el sexo como categoría jurídica». *Actualidad Jurídica Iberoamericana*, 8, 230-278.

¹⁸ Per exemple, abans d'adoptar l'autodeterminació de gènere, a Suïssa la tarifa administrativa per dur a terme el procediment de RLG era de 1.000 francs suïssos, mentre que actualment el cost és de 75 francs suïssos. FTA, Euforia. «El Parlamento suizo aprueba el RLG (Reconocimiento Legal de Género) basado en la autodeterminación». Euforia, 21 desembre 2020, <https://euforia.org/es/el-parlamento-suizo-aprueba-la-RLG-ley-de-reconocimiento-de-genero-basada-en-la-autodeterminacion/>. [Darrer accés: 10 de desembre de 2022]

¹⁹ Pazos Guerra, M.; Gómez Balaguer, M.; Gomes Porras, M.; Hurtado Murillo, F.; Solá Izquierdo, E. y Morillas Ariño, C. (2020). «Transexualidad: transiciones, detransiciones y arrepentimientos en España». *Endocrinología, Diabetes y Nutrición*, 67(9), p. 562-567.

1.3. Evolució jurisprudencial del dret al Reconeixement Legal del Gènere mitjançant l'autodeterminació

La jurisprudència dels tribunals estatals i supraestatals mostra una clara tendència a la despatologització de les persones trans mitjançant la supressió dels requisits per accedir al RLG.

El cas del TEDH de Christine Goodwin contra el Regne Unit (núm. 28957/95), d'11 de juliol de 2002, és el punt de partida del reconeixement dels drets del col·lectiu trans. Goodwin és una dona trans que es queixa de la falta d'un procediment que reguli el RLG al Regne Unit, i com aquest fet ha provocat una desigualtat de tracte en matèria d'ocupació, de drets a la seguretat social i pensió de jubilació, i de la capacitat de contraure matrimoni. Per primera vegada, es parla de "persones trans" des d'un punt de vista legal. A més, es determina que la decisió de comptar amb un procediment per modificar el gènere legal no entra dins del marge d'apreciació dels Estats, els quals han de garantir aquest tràmit.

L'any següent, el TEDH jutja el cas Van Kück contra Alemanya, (núm. 35968/97), de 12 de juny de 2003. La demandant és una dona trans que es va sotmetre a operacions i tractaments hormonals de canvi de sexe, que demanda els tribunals alemanys perquè l'administració no va reemborsar les despeses dels tractaments, en tant que considerava que no eren necessaris des d'un punt de vista mèdic. El TEDH dóna la raó a la demandant, admetent que el dret al desenvolupament personal i a la integritat física i moral de les persones trans queda protegit per l'article 8 del Conveni Europeu de Drets Humans, dedicat a la vida privada i familiar, i que per tant les despeses dels tractaments i operacions dedicats a la reassignació de sexe es cataloguen com a medicament necessaris.

En relació als efectes del procediment de rectificació registral del gènere, el cas de Grant contra el Regne Unit (núm. 32570/03), de 23 de maig de 2006, obliga positivament als Estats a garantir els beneficis connectats al "nou" gènere després del seu reconeixement legal. El cas es jutja a propòsit d'una dona trans de 68 anys a qui, després d'haver efectuat el RLG, li va ser denegat el pagament de la pensió de jubilació a l'edat aplicable a altres dones (60 anys).

Sobre el procediment de RLG en si, el TEDH a Schlumpf contra Suïssa (núm. 29002/06), de 5 de juny de 2009, jutja el cas d'una dona trans a qui no se li havien reemborsat les despeses de l'operació de canvi de sexe perquè no havia respectat el període d'espera de dos anys abans d'efectuar el RLG. La demandant tenia 67 anys i el tribunal va considerar que el període d'espera s'havia aplicat sense tenir en compte l'edat de la demandant, sostenint que un període de reflexió de 2 anys abans de poder dur a terme el RLG constitueix una violació de l'article 8 del CEDH en relació a l'edat de la persona sol·licitant. El tribunal va argumentar que en la imposició d'un requisit com aquest, l'Estat ha de considerar no només elements quantitius sinó també qualitius.

El cas del TEDH de YY contra Turquia (núm. 14793/08), 10 de març de 2015, posa sobre la taula la ponderació de les actuacions nacionals en relació al RLG. L'assumpte fa referència a un home trans a qui se li denega l'accés al RLG perquè aquest es va negar a sotmetre's a una operació quirúrgica d'esterilització, requisit que les autoritats turques exigien. El TEDH determina que un procediment massa rígid per a les persones sol·licitants provoca una lesió per a la seva "seguretat física i moral", que vulnera l'article 8 del CEDH.

Un punt d'inflexió pel que fa a l'autodeterminació de gènere el marca el cas del TEDH de Garçon i Nicot contra França (núms. 79885/12, 52471/13, 52596/13), de 6 d'abril de 2017. El cas fa referència a tres homes trans que demanen l'Estat francès per denegar-los el RLG en

vista que no es volen sotmetre a una operació d'esterilització. El tribunal posa èmfasi en el fet que definir la pròpia identitat de gènere representa un dret individual i que, per tant, exigir l'esterilització com a requisit per al reconeixement legal d'aquesta vulnera l'article 8 del CEDH.

Casos més recents del TEDH, com el de X. contra l'Antiga República Iugoslava de Macedònia²⁰, Y.T. contra Bulgària²¹, X. i Y. contra Romania²² o A.D. i altres contra Geòrgia²³, han fet un pas més enllà en l'harmonització dels requeriments. Així, han imposat una obligació als Estats perquè, en virtut de l'article 8 del CEDH, disposin d'un procediment ràpid, transparent i accessible per al RLG, sense l'exigència a la persona sol·licitant d'haver estat sotmesa a una operació de reassignació de sexe.

També tracta la qüestió la Cort Interamericana dels Drets Humans, que el 24 de novembre de 2017 manifesta a l'Opinió Consultiva OC-24/17 que tots els individus tenen dret a esmenar els seus documents oficials en vista de la seva identitat de gènere, amb l'únic requisit d'afirmar la seva voluntat.

Afortunadament, veiem com poc a poc la jurisprudència ha anat prohibint l'exigència de certs requisits, en considerar que aquests violen el Conveni Europeu de Drets Humans.

Això no obstant, en aquesta matèria els Estats encara gaudeixen d'un marge d'apreciació ampli per a determinar el procediment de RLG dins les seves jurisdiccions, com es pot copsar en diverses sentències del TEDH. Al cas de TEDH de Hämäläinen contra Finlàndia (núm. 37359/09), de 16 de juliol de 2014, una dona trans casada amb una altra dona es queixava que l'Estat finlandès només permetés el RLG si el seu matrimoni es convertia en una unió civil, atès que en aquell moment Finlàndia no permetia el matrimoni homosexual. El TEDH va considerar que no s'havia produït una violació de l'article 8 del CEDH, ja que en el compliment de les seves obligacions positives (comptar amb un procediment de RLG), els Estats gaudeixen d'un cert marge d'apreciació; així, no era desproporcionat exigir com a requisit per accedir al RLG la conversió del matrimoni en unió civil, doncs va estimar que ambdues institucions oferien gairebé la mateixa protecció legal.

A Y. contra Polònia (núm. 74131/14), de 17 de febrer de 2022, el TEDH jutjava el cas d'un home trans que havia dut a terme el procediment de RLG, però a qui el certificat de naixement complet no li havia estat esmenat i seguia mostrant el gènere anterior al canvi legal. El TEDH va resoldre en la mateixa línia que a Hämäläinen contra Finlàndia, al·legant que el demandant no havia demostrat que el fet que no li haguessin esmenat el certificat de naixement complet -que no era d'accés al públic- li hagués provocat conseqüències negatives suficientment greus.

El TEDH refusa tractar la qüestió de la filiació de persones trans a la sentència C.V. i M.E.D contra França (núms. 13948/21 i 14333/21), de 30 de juny de 2022. La demandant és una dona trans a qui es nega la possibilitat de ser inscrita com a mare de la criatura que ha

²⁰ TEDH, X. contra l'Antiga República Iugoslava de Macedònia (núm. 29663/16), 17 de gener de 2019. Al cas, el demandant es queixa de la falta d'un marc normatiu per al RLG, i del requisit de cirurgia prèvia per accedir al RLG (condició que no constava a la legislació nacional).

²¹ TEDH, Y.T. contra Bulgària (núm. 41701/16), 7 de juliol de 2020. Al cas, un home trans demanda els tribunals de Bulgària per haver-li denegat el RLG sense oferir raons pertinents i suficients que justificuessin la negativa al canvi legal del gènere.

²² TEDH, X. i Y. contra Romania (núms. 2145/16 i 20607/16), 19 de gener de 2021. Al cas, dues persones trans al·leguen que les autoritats de Romania han vulnerat l'article 8 del CEDH en exigir el requisit de sotmetre's a la cirurgia de canvi de sexe per accedir al RLG.

²³ TEDH, A.D. i Altres contra Geòrgia (núm. 57864/17), 1 de desembre de 2022. Al cas, dos homes trans protesten que la falta de claredat de la legislació nacional envers el RLG provoca que les autoritats nacionals comptin amb un poder discrecional excessiu que comporta que es denegui el RLG en l'examen de totes les sol·licituds.

concebut amb una altra dona mitjançant el seu sexe biològic masculí, i recorre al TEDH al·legant violació dels articles 8 del CEDH (arran d'un atac desproporcionat a l'interès superior de la criatura) i 14 del CEDH (discriminació en relació a les dones que es poden inscriure com a mares de la criatura a partir de la gestació subrogada, i de les que ho poden fer a través de l'adopció o tècniques de reproducció assistida). El TEDH no entra a resoldre el cas perquè considera que els tribunals nacionals ja havien derimit la qüestió i per tant les demandants ja no ostentaven l'estatus de víctima que els permet accedir al tribunal europeu; al seu torn, els tribunals francesos havien decidit que no s'havia vulnerat l'interès superior de la criatura perquè s'havia permès a la demandant establir la filiació mitjançant el vincle biològic amb el seu fill (però se la consideraria pare de la criatura), o bé podia optar per adoptar la criatura (per ser considerada mare).

Molt recentment, el 4 d'abril de 2023 el TEDH ha jutjat dos casos en què ha negat que es produeixi una violació dels articles 8 i 14 del CEDH quan els Estats neguen la inscripció d'una persona trans com a mare o pare d'una criatura d'acord amb la seva identitat de gènere. En ambdós casos, el tribunal supranacional recorre al marge d'apreciació de què disposen els Estats per determinar la filiació de les persones trans, determinant que els tribunals nacionals han actuat proporcionadament ponderant l'interès de la criatura, que té dret a conèixer la contribució específica del progenitor en relació a la seva concepció. A A.H. i altres contra Alemanya (núm. 7246/20), la demandant és una dona trans que ha dut a terme el RLG i que sol·licita que se la reconegui com a mare de la criatura nascuda a partir de l'esperma que va aportar la demandant per a la concepció del fill al qual la seva parella va donar a llum després del RLG. A O.H. i G.H. contra Alemanya (núms. 53568/18 i 54741/18), el demandant és un home trans que després de dur a terme el RLG dona a llum a una criatura concebuda mitjançant el seu sexe femení, i que sol·licita el reconeixement com a pare de la criatura (atès que a Alemanya, la persona que engendra la criatura és considerada la seva mare).

2. EL RECONeixEMENT LEGAL DEL GÈNERE BASAT EN L'AUTODETERMINACIÓ: UNA ANÀLISI COMPARADA

2.1. Argentina (2012)

Argentina va ser el primer país del món en consagrar el dret a l'autodeterminació de gènere. Gràcies als canvis administratius efectuats per les províncies argentines (que només podien aprovar lleis procedimentals), i a la jurisprudència com la de la Sentència del Jutjat Contenciós Administratiu i Tributari de la Ciutat de Buenos Aires en el cas Trinidad Florencia, de 19 de novembre de 2010, en el qual es va autoritzar el canvi legal de nom i de gènere en els documents identificatius d'una persona trans sense tractar la seva condició com a "patològica", va sorgir la necessitat d'aprovar a nivell estatal la *Ley 26.743 de Identidad de Género*, de maig de 2012 (d'ara endavant, la L 26.743).

L'article 1 de la L 26.743 reconeix que tothom té dret al reconeixement i lliure desenvolupament del seu gènere, i a ser tractada d'acord amb aquest. I tot i que l'article 36 de la Llei 26.413 sobre Registre de l'Estat Civil i Capacitat de les Persones segueix exigint la menció de sexe als documents identificatius, l'article 3 de la Llei d'Identitat de Gènere permet la sol·licitud de la rectificació registral d'aquest.

En virtut de l'article 4, el procediment consisteix a acreditar l'edat mínima de divuit anys, presentar la sol·licitud davant del Registre Nacional de les Persones o les seves oficines seccionals corresponents, i expressar el nou nom propi amb què se sol·licita la inscripció. També prohibeix el requisit d'acreditar intervencions quirúrgiques, teràpies hormonals o altres tractaments psicològics o mèdics. En el sentit invers, l'article 11 garanteix l'accés a aquestes cirurgies i teràpies per a majors d'edat, perquè es cataloguen com a serveis de salut inclosos al Pla Mèdic Obligatori (PMO), amb l'únic requisit que es doni el consentiment informat del pacient.

Quant als tràmits a seguir, l'article 6 exposa que, un cop presentada la sol·licitud, l'Oficial encarregat del Registre Nacional de les Persones s'encarrega d'ofici de notificar la rectificació legal del gènere i el canvi de nom propi al Registre Civil de la jurisdicció on va ser inscrita l'acta de naixement, per tal que s'emeti una nova partida de naixement modificada. El tràmit és gratuït; a més, no s'exigeix que transcorri un període de reflexió al final del qual la persona reiteri la seva sol·licitud.

D'acord amb el tracte digne de la persona, l'article 12 obliga a respectar l'ús del nom propi diferent al consignat al document nacional d'identitat, tant a l'àmbit públic com en l'àmbit privat, des del mateix moment del requeriment.

La llei contempla que les persones menors d'edat també puguin dur a terme el procediment (article 5), amb els mateixos requisits que per als majors d'edat, però efectuant la sol·licitud a través dels seus representants legals i assistida per advocat/da.

La L 26.743 no permet que la gent estrangera pugui modificar el seu certificat de naixement, encara que siguin residents permanents a Argentina. Això no obstant, poden modificar qualsevol altre document oficial on consti el seu gènere si van obtenir el reconeixement legal a l'Estat d'origen, o bé si no el van obtenir però aleshores han de realitzar un procediment a part a l'Oficina de Migració. En aquest darrer procediment, han de constatar que el país d'origen no permet el reconeixement legal de gènere, que tenen residència legal permanent a Argentina i que compten amb el DNI per estrangers.

L'article 7 estipula que els efectes del RLG són oponibles davant de terceres persones des del mateix moment de la inscripció en el registre, i que aquesta no altera la titularitat de drets i obligacions contrets amb anterioritat al procediment.

La llei compta amb una sèrie de salvaguardes legals. Així, per evitar frau en el canvi legal de gènere o de nom, si aquest es vol modificar més d'una vegada, es requereix autorització judicial (article 8), i la persona ha d'explicar els motius per fer-ho. En cap moment, el legislador argentí menciona el motiu de la rigidesa d'aquesta norma, que clarament limita l'autodeterminació de gènere. Una segona salvaguarda que es va adoptar mitjançant el Decreto 1766/2011 en el moment d'aprovació de la llei és la creació de noves tecnologies d'identificació de persones (System of Biometric Identification for Security), per aconseguir les veus que tenien por d'un possible frau en el RLG que permetés a les persones sol·licitants evitar una condemna penal.

Com expressa Menajovsky al seu capítol del llibre *Trans Rights or Wrongs*²⁴, la L 26.743 no garanteix alguns dels efectes que s'haurien de derivar del RLG, com ara la qüestió de la filiació, que es manté en els mateixos termes que actualment (i per tant, per exemple, no inclou les persones trans com a beneficiàries de l'Anses, el subsidi per a dones embarassades); també s'obvia fer menció a les normatives esportives. A més, no va acompanyada de polítiques que solucionin les llargues esperes als hospitals públics que garanteixen l'accés als tractaments i cirurgies establerts com a drets de les persones trans.

El Decret 476/2021, que va entrar en vigor el 21 de juliol de 2021, va acceptar marcadors de gènere no-binaris al Document Nacional d'Identitat i al Passaport, amb la inclusió de la nomenclatura "X" en el camp de "sexe", que té les següents accepcions: no binària, indeterminada, no especificada, indefinida, no informada, autopercebuda, no consignada, o una altra accepció amb què es pugui identificar la persona que no se sent compresa en el binomi masculí/femení (articles 3 i 4 del Decret).

2.2. Dinamarca (2014)

Dinamarca és considerat a Europa el país pioner en el reconeixement dels drets de les persones trans. El seu desenvolupament normatiu es va dur a terme mitjançant la *Lov om ændring af lov om Det Centrale Personregister* [Llei de modificació del Registre Central de les Persones], de juny de 2014.

L'estatus legal dels individus es menciona en forma de números a la targeta de Seguretat Social, els quals fan menció al sexe femení o masculí. Aquest estatus, des que es va esmenar el Registre Central de les Persones, es pot modificar a través d'un procediment de declaració davant de les autoritats del Registre, mitjançant una sol·licitud escrita adreçada al Ministeri Economia i Assumptes Interns. El problema d'aquest procediment és que després de dur a terme la sol·licitud, ha de transcórrer un mínim de sis mesos abans la persona no hagi de confirmar la decisió (article 1 de la Llei). Per tant, s'exigeix una ratificació de la sol·licitud, després d'un llarg període de reflexió, que només es pot escurçar per circumstàncies força excepcionals²⁵.

²⁴ Saldivia Menajovsky, L. (2021). «Argentina, Trans Persons and the Development of a Human Rights Discourse», a Jaramillo, I. C., & Carlson, L. *Trans Rights and Wrongs: A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Persons*. Estocolm: Springer Publishing. 335-365.

²⁵ L'article 2 de la Llei de modificació del Registre Central de les Persones escurça el període de reflexió per a les persones que, amb anterioritat a l'entrada en vigor de la llei, haguessin sol·licitat permís per usar un nom de pila del "sexe oposat", per designar amb una X el gènere al passaport, o per sotmetre's a un procediment de castració en relació a la "reassignació de sexe". En aquests casos, el període de reflexió es computa des del moment de presentació de la primera sol·licitud d'aquests, no des del moment de sol·licitud de RLG.

La persona sol·licitant rep automàticament una nova targeta de Seguretat Social amb un nou número identificatiu, i a partir d'aquí pot demanar la rectificació de la informació al seu certificat de naixement, passaport i carnet de conduir²⁶.

La Llei no esmenta la reversabilitat del procediment. S'entén que és possible tornar a sol·licitar el canvi de gènere legal, doncs alguns juristes asseguren que el període de reflexió s'ha imposat per evitar que els grups que estan en contra del RLG puguin anar canviant el seu gènere sense cap salvaguarda processal que els ho impedeixi²⁷.

L'1 de gener de 2017, Dinamarca es va convertir en el primer país en eliminar la categoria de "transgènere/transsexual" de la llista de malalties mentals del seu registre mèdic. El diagnòstic "transsexual" només es necessita per a la iniciació del procediment de canvi mèdic de sexe en la seguretat social. Aquest procediment, però, exigeix que els experts que duen a terme l'examinació i avaluació personal tinguin coneixements en transexualitat.

Pel que fa al canvi de nom al registre, Dinamarca no és tan trencadora. D'acord amb Tamm i Lund-Andersen a *Trans Rights and Wrongs*²⁸, el procediment ja estava permès des de la modificació de la Llei de Noms del 2005, però el nom ha de concordar amb el gènere registrat. La persona pot demanar la dispensa d'aquest requisit, però es veurà subjecta a un examen dels motius que l'han dut a canviar de nom amb un gènere diferent al registrat, i fins i tot es pot demanar una declaració del consell medicolegal.

Tot i que no hi ha una regulació específica per a la neutralitat de gènere o la inclusió d'un tercer sexe al registre, s'ha permès la indicació de sexe als passaports com a X (en lloc de F o M), sempre que la Clínica Central de Sexologia o les autoritats municipals ho permetin.

2.3. Estats mexicans (2015)

Entitats més petites que els països han anat aprovant mesures per garantir l'autodeterminació de gènere, en vista que els governs estatals no ho feien. Aquest és el cas de Mèxic, que actualment compta amb vint Estats que admeten aquest model de RLG.

El primer Estat federat a permetre el RLG basat en l'autodeterminació va ser Ciutat de Mèxic (coneguda anteriorment com a "Districte Federal"), que el 13 de novembre de 2014 va aprovar el *Decreto por el que se reforman y adicionan diversas disposiciones del Código Civil para el Distrito Federal y del Código de Procedimientos Civiles para el Distrito Federal*, que va entrar en vigor el febrer del 2015.

Amb aquestes addicions, es permet l'autodeterminació a les persones majors de 18 anys, de nacionalitat mexicana i que acreditin fefaentment el seu domicili a la Ciutat de Mèxic. Si bé s'exigeix un comprovant de domicili, no cal que la persona sol·licitant hagi nascut a Ciutat de Mèxic, com demostra el fet que persones originàries d'altres Estats de Mèxic han aconseguit obtenir un comprovant de domicili a la Ciutat de Mèxic per poder iniciar el RLG en aquest

²⁶ Steering Committee on Anti-Discrimination, Diversity and Inclusion. (2022). «Thematic report on legal gender recognition in Europe». *Council of Europe*. p.24.

²⁷ Trujillo, N. L. (13 de desembre de 2022). Las otras leyes trans: así regulan la autodeterminación de género varios países de Europa. Newtral. <https://www.newtral.es/leyes-trans-autodeterminacion-genero-paises-europeos/20210303/> [Darrer accés: 26 d'abril de 2023]

²⁸ Tamm, D. i Lund-Andersen, I. (2021). «The Civil Status of Trans Persons in Denmark», a Jaramillo, I. C., & Carlson, L. *Trans Rights and Wrongs: A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Persons*. Estocolm: Springer Publishing. 451-462.

territori; en aquest cas, només s'exigeix que el comprovant no tingui més de tres mesos d'antiguitat²⁹.

A més, des del 2021, també poden dur a terme el RLG administratiu les persones menors d'edat a partir dels 12 anys, sempre que comptin amb autorització parental o del tutor legal (*Acuerdo de la Jefatura de Gobierno por el que se admiten los Lineamientos para Garantizar los Derechos Humanos en el Procedimiento Administrativo de Reconocimiento de Identidad de Género en la Ciudad de México de las Personas Adolescentes*, de 27 d'agost de 2021).

El procediment no està obert per a les persones privades de llibertat i tampoc per a les persones estrangeres.

L'autoritat competent pel RLG és la Direcció General del Registre Civil del Districte Federal (article 135 Bis). El tràmit és molt senzill: per sol·licitar la modificació de l'acta de naixement, la persona ha de presentar la sol·licitud de RLG al Jutjat Central del Registre Civil, juntament amb una còpia certificada de l'acta de naixement, la seva identificació oficial (l'original i una còpia) i el comprovant de domicili (article 135 Ter). Presentada la documentació necessària, la persona interessada i la persona titular del Jutjat del Registre Civil firmen una acta de compareixença. El nom i el gènere sol·licitat es capturen a la base de dades digital del Registre Civil del Districte Federal per tal d'emetre una nova acta de naixement. Aquest tràmit queda constatat en una acta provisional, que té valor de comprovant; al cap de tres dies, l'acta es consolida a la base de dades nacional i esdevé definitiva. Transcorregut aquest període, la persona sol·licitant pot demanar una còpia de la seva nova acta de naixement a qualsevol oficina del Registre Civil. El tràmit és gratuït, només cal abonar l'import de la nova acta de naixement³⁰.

La Direcció General del Registre Civil (DGRC) envia d'ofici la informació de les dades esmenades a diferents institucions públiques: la Secretaria de Govern, Secretaria de Finances, Secretaria d'Educació Pública, Secretaria de Salut, Secretaria de Relacions Exteriors, Institut Nacional Electoral, Registre Nacional de Població, Tribunal Superior de Justícia, Centre Nacional d'Informació del Sistema Nacional i al Consell de Judicatura Federal. La rectificació de les dades identificatives de la persona sol·licitant en altres actes del Registre Civil (diferent a l'acta de naixement) es fan a petició de part, amb l'únic requisit que presti el seu consentiment, i es tramita de manera administrativa.

Anteriorment, la DGRC havia interpretat que no era possible accedir al RLG més d'una vegada, però actualment la Direcció entén que aquesta opció sí que és possible, atès que el Codi Civil no n'imposa cap limitació³¹.

Seguint l'exemple de Ciutat de Mèxic, dotze altres Estats han aprovat lleis que permeten l'autodeterminació plenament: Colima (2019, Reforma del *Código Civil*); Chihuahua (2019, Jurisprudència del Dissetè Circuit a Chihuahua PC. XVII. J/20 2020001); San Luis Potosí (2019, *Decreto del Gobernador por el cual se reforma el Reglamento de la Ley del Registro Civil*); Nuevo León (2020, Reforma del *Código Civil*); Jalisco (2020, *Decreto del Gobernador*

²⁹ Departamento para la Gestión Pública Efectiva (2021). «Compendio de prácticas de reconocimiento legal de la identidad de género en las entidades federativas de México». *Secretaría General de la Organización de los Estados Americanos*. p.22.

³⁰ *Id.*, p.24. El 2021 era de 72 pesos, que equivaldria a aproximadament 3,77 euros.

³¹ *Id.*, p.23.

por el cual se reforma el Reglamento del Registro Civil); Quintana Roo (2020, Reforma del *Código Civil*); Sonora (2020, Reforma de la *Ley de Registro Civil*); Estat de Mèxic (2021, Reforma del *Código Civil*); Morelos (2021, Reforma del *Código Familiar*); Baixa Califòrnia Sud (2021, Reforma del *Código Civil*); Baixa Califòrnia (2022, Reforma del *Código Civil*) i Sinaloa (2022, Reforma del *Código Familiar*).

Altres Estats també han permès un procediment de RLG administratiu, prohibint qualsevol altre requisit que no sigui la voluntat de la persona, però encara demanen la presència de dos testimonis que acreditin la identitat de gènere de la persona sol·licitant. Aquests Estats són Michoacán (2017, Reforma del *Código Familiar*); Nayarit (2017, Reforma del *Código Civil*); Coahuila (2018, Reforma de la *Ley del Registro Civil*); Hidalgo (2019, Reforma de la *Ley para la Familia del Estado de Hidalgo*); Oaxaca (2019, Reforma del *Código Civil*); Tlaxcala (2019, Reforma del *Código Civil*) i Puebla (2021, Reforma del *Código Civil*).

2.4. Malta (2015)

L'abril de 2015 entra en vigor a Malta l'*Act for Gender identity, gender expression and sex characteristics.*, la qual consagra el dret a l'autodeterminació de gènere per a les persones nacionals majors de setze anys (article 3). Les persones menors d'aquesta edat poden accedir al RLG però ho han de fer per via de la Jurisdicció Voluntària, representades pels seus tutors legals (article 8).

L'article 4 fa menció al procediment a seguir per esmenar el certificat de naixement: la persona sol·licitant s'ha d'adreçar a la Direcció del Registre Públic per poder procedir amb el canvi legal de gènere i/o nom, presentant una escriptura pública declarativa demanada davant de notari. Per tant, la sol·licitant ha d'efectuar un doble tràmit: la sol·licitud davant de notari, i posteriorment davant de la Direcció del Registre Públic. La Direcció té l'obligació d'inscriure una nota a l'acta de naixement en el termini de 15 dies des de la presentació de la nota d'inscripció ratificada pel notari. L'acta de naixement original només es pot facilitar amb el consentiment de la persona afectada, o bé per ordre judicial quan el Tribunal consideri que l'emissió del certificat és necessària per defensar un dret o interès legítim del demandant.

La Llei maltesa és també pionera en el reconeixement de les persones intersexuals, i de les persones no-binàries, atès que la inscripció es pot fer amb un marcadore de gènere diferent al masculí o femení, o amb l'absència d'aquest. A més, tot i que el procediment de RLG queda reservat a persones nacionals de Malta, l'article 10 estén el reconeixement de la identitat de gènere a les persones estrangeres a les quals un tribunal estranger o una autoritat competent haguessin reconegut aquest dret; també en el cas que es reconegués un marcadore de gènere diferent al masculí o femení, o l'absència d'aquest.

A més, la llei imposa fortes obligacions en referència als drets protegits. Així, si la sol·licitant ho demana a la Direcció del Registre Públic en el termini d'un mes a partir de la publicació de l'acta declarativa, s'hauran de modificar tots els documents oficials perquè corresponguin amb la identitat de gènere ratificada. També estableix diverses salvaguardes pel que fa a la privacitat dels documents corregits, i imposa multes de fins a 5.000€ per l'incompliment d'aquesta obligació.

La persona que vulgui tornar a dur a terme el procediment podrà fer-ho, però només si compta amb autorització judicial (article 9).

2.5. Colòmbia (2015)

El 1991, Colòmbia va redactar la seva nova Constitució sense atorgar una protecció específica a les orientacions o identitats sexuals. D'aquesta tasca se n'ha encarregat el Tribunal Constitucional, que ha protegit els drets específics de les persones trans i intersex mitjançant la jurisprudència creada en la resolució de les *tutelas* (el que aquí equivaldria a un recurs d'empara).

El TC de Colòmbia ha aportat rellevants contribucions: així, la Sentència de la Cort Constitucional de Colòmbia núm. T-594/93, de 15 de desembre de 1993, la primera en aquesta matèria, va determinar que les persones poden canviar legalment el seu nom per "afirmar la seva identitat personal" si és la seva voluntat; més endavant, al 2008 va utilitzar l'expressió "identitat sexual" per referir-se a les persones trans, estipulant que aquestes poden canviar el seu nom les vegades que calgui.

Amb la Sentència de la Cort Constitucional de Colòmbia núm. T-063/15, de 13 de febrer de 2015, el TC va fer una de les aportacions més significatives en aquest àmbit: va declarar que per canviar el sexe al registre civil només calia fer una declaració pública amb aquesta intenció. Així és com es va consagrar el dret a l'autodeterminació de gènere en majors d'edat a Colòmbia. A més, va aconsellar el Govern que dugués a terme reformes per implementar aquesta regulació. El juny de 2015, el Ministeri de Justícia i del Dret va respondre a aquesta petició, adoptant el juny de 2015 el *Decreto 1227, por el cual se adiciona una sección al Decreto 1069 de 2015, Único Reglamentario del Sector Justicia y del Derecho, relacionada con el trámite para corregir el componente sexo en el Registro del Estado Civil*.

Per fer-ho, la persona ha d'acudir davant de notari i sol·licitar-ne per escrit la correcció. Ha de presentar la còpia del registre civil de naixement, la còpia de la cèdula de ciutadania i la declaració realitzada sota jurament, expressant la voluntat d'efectuar la correcció del component "sexe" al Registre de l'Estat Civil de Naixement. El notari (que representa un tràmit afegit al procediment) té cinc dies per elaborar l'Escriptura Pública corresponent i traslladar-la al Registre.

L'article 2.2.6.12.4.6 del Decret 1227 de 2015 estableix dos límits quantitius a aquest dret: la persona no pot tornar a sol·licitar la correcció fins als 10 anys següents a l'expedició de l'Escriptura Pública per part del notari, i només es pot corregir dues vegades. A més, com il·lustra Isabel Jaramillo a *Trans Rights and Wrongs*³², el Decret no fa referència a altres efectes del RLG, com ara el dret a cirurgies o tractaments, els quals han d'estar autoritzats per metges i han de ser considerats essencials per a l'afirmació de la seva identitat.

2.6. Irlanda (2015)

No és estrany que la categoria "sexe" aparegui als certificats de naixement a Irlanda, atès que encara ara a moltes escoles se separa els i les alumnes per sexe. Així i tot, va ser dels primers països a aprovar una llei que permet als majors d'edat autodeterminar el seu gènere: la *Gender Recognition Act*, núm. 25 de 2015.

³² Jaramillo, I.C. (2021). «The Story of the Recognition of Sexual Identity as a Source of Harm in Colombian Constitutional Law», a JARAMILLO, I. C., & CARLSON, L. *Trans Rights and Wrongs: A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Persons*. Estocolm: Springer Publishing. 437-450.

D'acord amb l'article 8 de la Llei, la persona major d'edat amb nacionalitat irlandesa pot demanar al Ministeri de Protecció Social l'expedició d'un Certificat de Reconeixement de Gènere (CRG). Les persones menors d'edat però majors de 16 anys també poden accedir al procediment si compten amb el consentiment d'ambdós progenitors i amb dos informes mèdics favorables (un proporcionat pel seu metge d'atenció primària, l'altre per un metge que no tingui connexió amb el menor)³³. L'article 9 de la Llei amplia considerablement el RLG per a dos grups: per a les persones residents habituals a Irlanda, el naixement de les quals estigui inscrit en el lloc on es va produir el seu naixement, o bé no ho estigui degut a la inexistència d'un sistema de registre civil de naixements d'aquell lloc; i per a les persones no residents, el naixement de les quals estigui inscrit al registre de naixements d'Irlanda o de l'estranger, o bé l'adopció de les quals estigui inscrita al Registre de Nens Adoptats d'Irlanda o al registre d'adopcions internacionals.

La sol·licitud s'ha de presentar per escrit en la forma que es prescriu, inclosa l'electrònica, i no es cobrarà cap mena de taxa (article 8). Un cop la persona compta amb el CRG, pot sol·licitar un certificat de naixement corregit.

Això no obstant, trobem diversos impediments per a l'exercici del dret a la identitat de gènere. En primer lloc, el Ministeri pot demanar més proves que les que l'article 10 (sobre requeriments per a la sol·licitud del Certificat) prescriu; i a més té potestat per expedir o denegar el Certificat. En segon lloc, l'article 10 fa referència a la informació que la persona sol·licitant ha de facilitar al Ministeri, que inclou: el seu nom, direcció, Número Personal de Servei Públic (o "PPS", en anglès, que és el número personal que dóna accés a prestacions d'assistència social, serveis públics i informació d'Irlanda) i dades de contacte; el nom i cognoms que desitja utilitzar; una prova de la seva identitat; la prova de naixement; la prova de residència habitual a l'Estat; i una declaració jurada, on ha d'advertir que té la intenció ferma i solemne de viure en el gènere preferit durant la resta de la seva vida, que comprèn les conseqüències de la seva sol·licitud i que la presenta per voluntat pròpia.

Un fet diferencial en aquest ordenament és la limitació del lliurament del Certificat. Aquest s'expedeix un sol cop, mantenint el nom i gènere demanats a la sol·licitud, i no es contempla que es pugui tornar a dur a terme el procediment excepte si aquest es vol revocar, possible un sol cop (d'acord amb els articles 14, 15 i 16 de la llei) o si s'ha produït un error en l'expedició (fet regulat a la Secció 16 de la llei).

A més, fins que no va ser aprovada la *Marriage Act* el 2015, que va permetre el matrimoni entre persones del mateix sexe, la persona que sol·licitava el RLG havia d'advertir a la declaració jurada que no estava casada ni era parella de fet, ja que el procediment no estava disponible per a aquestes persones. Això es devia al fet que Irlanda no permetia el matrimoni entre persones del mateix sexe legal; i en cas que la persona sol·licitant del RLG l'hagués pogut dur a terme, es trobaria dins d'un matrimoni homosexual no permès per l'ordenament jurídic irlandès. Actualment, tant les persones que es troben en un matrimoni o en parella de fet, com les que no, poden optar al RLG sense renunciar a la seva unió legal.

La terminologia de la Llei 25 de 2015 no és del tot acurada, ja que confon el sexe amb el gènere d'una persona. Així, l'article 18 anuncia que en expedir el Certificat de

³³ International Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer and Intersex Youth & Student Organisation. (2019). Only adults? Good practices in legal gender recognition for youth. Thomson Reuters. p.33.

Reconeixement de Gènere, la persona “es converteix a tots els efectes en el gènere preferit, de manera que si el gènere preferit és el masculí, el sexe de la persona passa a ser el d’un home, i si és el femení, el sexe de la persona passa a ser el d’una dona”.

Per contra, Petter Dunne fa menció a *Trans Rights or Wrongs*³⁴ a les qüestions que es mantenen amb al gènere anterior al RLG: així, no canvien els drets i obligacions contrets abans de l’expedició del Certificat (com ara l’estatus de la persona com a pare o mare d’una criatura, que es manté d’acord amb l’article 19; però la llei no menciona si el tracte com a pare o mare serà coherent amb el nou gènere legal en cas que la criatura neixi després del RLG); la disposició o retorn de la propietat sota testament; i les ofenses específiques per gènere.

Irlanda va elaborar el 2017 un Projecte de Llei per a la modificació de la *Gender Recognition Act* de 2015, per tal d’acceptar les persones menors d’edat al procediment (actualment, només les persones de 17 i 18 anys poden efectuar el RLG però no és un procediment basat en l’autodeterminació), i per incloure-hi les persones no-binàries.

2.7. Províncies canadenques (2015)

A Canadà no existeix una llei estatal que admeti el RLG basat en l’autodeterminació, però diferents províncies i territoris han efectuat les corresponents reformes a les seves legislacions per permetre-ho.

A Nova Escòcia va entrar en vigor el 24 de setembre de 2015 l’*Act to Amend Chapter 66 of the Change of Name Act, and Chapter 494 of the Vital Statistics Act* [Llei d’Esmena del Capítol 66 de la Llei de Canvi de Nom, i del Capítol 494 de la Llei d’Estadístiques Vitals]. El capítol dedicat a l’autodeterminació duu per títol “Change of Gender Identity”. La llei permet que accedeixin al procediment les persones majors de 16 anys que hagin nascut a Nova Escòcia o bé que hi hagin residit almenys tres mesos (article 25). Les persones menors de 16 anys també poden dur a terme el reconeixement de la seva identitat si compten amb autorització del seu tutor; i també amb una autorització d’una tercera persona professional que acrediti que la persona sol·licitant té la capacitat suficient de prendre una decisió informada; i que considera que el sexe que consta al seu certificat de naixement no es correspon amb la seva identitat de gènere.

La persona sol·licitant ha de presentar la petició a l’*Office of Vital Statistics* [Oficina d’Estadístiques Vitals], en persona o en línia. Si ha nascut a Nova Escòcia, només cal que presenti el certificat de naixement per a la seva modificació; si ha nascut a una altra província o territori de Canadà, juntament amb el certificat de naixement ha d’exhibir un comprovant de residència a Nova Escòcia; si ha nascut fora de Canadà, ha de mostrar els documents d’immigració, així com la prova de residència a Nova Escòcia. Per tant, les persones estrangeres són benvingudes al procediment de RLG a Nova Escòcia, sempre que resideixin a aquesta província (almenys durant tres mesos).

L’indicador de sexe que consta al certificat de naixement es pot modificar a “femení”, “masculí”, “X” (marcador neutre per la gent que no s’identifica exclusivament amb el marcador

³⁴Dunne, P. (2021). «The Law Concerning Trans Persons in Ireland», a Jaramillo, I. C., & Carlson, L. *Trans Rights and Wrongs: A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Persons*. Estocolm: Springer Publishing. 491-512.

“femení” o “masculí”) o bé, com a novetat des del 2019, es pot sol·licitar que no consti el sexe al certificat de naixement.

Si la persona registradora a l'Oficina d'Estadístiques Vitals accepta la petició (que pot tardar entre 3 i 5 mesos³⁵), anotarà el canvi a la inscripció de naixement i a la resta d'inscripcions del Registre Civil relatives a la persona sol·licitant, i emetrà un certificat de canvi. La persona sol·licitant pot demanar l'expedició d'un nou certificat de naixement, de manera gratuïta. En canvi, per l'expedició dels altres certificats modificats (per exemple, el certificat de matrimoni o d'unió de parella estable) cal pagar una taxa de 24,95\$ (uns 17€), així com si es vol tornar a efectuar el RLG³⁶. Per tant, el gènere legal es pot tornar a modificar si es desitja, sempre que es pagui la corresponent taxa. La llei també explicita que el canvi efectuat es revocarà en cas de frau o error (articles 26 i 27).

Posteriorment, la província del Quebec (2015, Reforma del *Code civil*), la província de Terranova i Labrador (2016, Reforma de la *Vital Statistics Act*) i el territori de Yukon (2017, Reformes a la *Human Rights Act* i a la *Vital Statistics Act*) han acceptat també l'autodeterminació de gènere.

2.8. Noruega (2016)

Noruega va reconèixer l'autodeterminació de gènere mitjançant l'aprovació de la *Lov om endring av juridisk kjønn* [Llei del Canvi de Gènere Legal], que entra en vigor el gener de 2016. Així, es van descartar els requisits que s'exigien anteriorment per dur a terme el procediment de canvi legal de gènere: la diagnosi de transsexualitat i l'esterilització (en el cas de les persones amb capacitats gestants).

La llei introdueix novetats pel que fa a la inscripció del gènere. D'entrada, el nom i el gènere ja no cal que constin al Registre de Població (tot i que al Document d'Identitat segueix constant un número que mostra el gènere i l'edat de la persona). Cal tenir en compte que a Noruega no es distingeix terminològicament entre gènere i sexe, s'utilitza la paraula “kjønn” per referir-se a les dues categories.³⁷

D'acord amb la Secció 2 de la Llei, qualsevol persona major de 16 anys (que és l'edat per prestar consentiment) i resident a Noruega que consideri que pertany a un gènere diferent a l'inscrit al Registre Central de Persones, té dret a què es modifiqui el seu gènere legal. El RLG està obert a persones menors d'edat a partir dels 6 anys, tan sols amb el consentiment d'un dels representants legals i sempre que es consideri en major interès de la criatura. El requisit previ perquè els ciutadans de nacionalitat noruega que viuen a l'estranger puguin sol·licitar un canvi de gènere legal és que estiguin inscrits al Registre Central de Persones, d'acord amb el *Forskrift om endring av juridisk kjønn for norske statsborgere bosatt i utlandet* [Reglament sobre el canvi de gènere legal per als ciutadans noruecs que viuen a l'estranger], que va entrar en vigor l'1 de gener de 2017.

El procediment per al canvi legal de *kjønn* és actualment dels més senzills d'entre els països que admeten l'autodeterminació de gènere, tal i com expressen Grønningsæter i Arnesen

³⁵ Communications Nova Scotia. «Change Your Sex Indicator If You're 16 or Older». *Novascotia.Ca*, 1 maig 2018, <https://beta.novascotia.ca/change-your-sex-indicator-if-youre-16-or-older> [Darrer accés: 26 de maig de 2023]

³⁶ Vital Statistics. «Guide: Change of Sex Indicator – 16 Years of Age and Older Form». *Novascotia.Ca*, 1 maig 2018, <https://beta.novascotia.ca/sites/default/files/documents/2-573/change-sex-indicator-16-years-age-or-older-en.pdf> [Darrer accés: 26 de maig de 2023]

³⁷ Hartline, F. R. (2019). «(Trans)gender outlaws?». *Tijdschrift voor Genderstudies*, 21(4), 361-380.

a Trans Rights and Wrongs³⁸. La Secció 5 estipula que la persona ha de dirigir la seva sol·licitud a l'autoritat del Registre Civil de l'Agència Tributària, personalment o telemàtica. Un cop rebuda la sol·licitud, l'Agència Tributària entrega a la persona sol·licitant uns documents informatius sobre les condicions del canvi i el propi procés de sol·licitud; la sol·licitant ha de retornar un full de resposta confirmant la decisió, però la llei no preveu cap període de reflexió³⁹ ni un termini màxim per a ratificar-la⁴⁰. Tampoc limita el número de cops que una persona pot dur a terme aquest procediment, la qual el pot tornar a iniciar amb els mateixos requisits que el primer cop.

El gènere legal canviat es tindrà en compte en l'aplicació d'altres lleis i reglaments. Això no obstant, la llei ha estat objecte de crítiques perquè només contempla dues categories de gènere; no permet la correcció de la història de les dades personals on consta el gènere; i s'oblida de fer menció de com enmendar altres documents oficials.

2.9. Equador (2016)

A Equador entra en vigor el febrer de 2016 la *Ley Orgánica de Gestión de la Identidad y Datos Civiles*, la qual destina escasses disposicions a regular l'autodeterminació de gènere.

Així, l'article 78 de la Llei admet que les persones majors de 18 anys puguin efectuar el canvi legal de nom sota l'únic requisit de la seva voluntat, davant de la Direcció General del Registre Civil, Identificació i Cèdula.

L'article 94 sobre el contingut de la Cèdula d'Identitat permet directament canviar el marcador de sexe per un marcador de gènere, que pot ser femení o masculí. El procediment és voluntari, en complir la majoria d'edat, i només es pot dur a terme un sol cop. L'acte s'ha de dur a terme en presència de dos testimonis que acreditin "una autodeterminació contrària al sexe del sol·licitant i per almenys dos anys", és a dir, Equador encara exigeix una prova de l'experiència de vida real. El canvi legal de gènere no afecta les dades del Registre Personal Únic de la persona relatives al sexe.

Per tant, el procediment presenta diversos inconvenients, entre altres el fet que és irreversible, que estigmatitza les persones trans (perquè seran les úniques que hauran canviat el marcador de "sexe" pel de "gènere" en la Cèdula d'Identitat), que no es pot esmenar el sexe o gènere inscrit al Registre Personal Únic (ni tampoc es preveu que es pugui fer en altres documents oficials), o que en el procediment es requereix la intervenció de terceres persones (testimonis que acreditin la identitat de gènere de la persona).

2.10. Bèlgica (2018)

Aprovada el juny de 2017, a Bèlgica entra en vigor l'1 de gener de 2018 la *Loi réformant des régimes relatifs aux personnes transgenres en ce qui concerne la mention d'une modification de l'enregistrement du sexe dans les actes de l'état civil et ses effets* [Llei de Reforma dels Règims relatiu a les persones transgènere en relació a la menció del canvi en el

³⁸ Grønningsæter, A.V. i Arnesen, L. (2021). «The Civil Status of Trans Persons in Norwegian Law», a Jaramillo, I. C., & Carlson, L. *Trans Rights and Wrongs: A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Persons*. Estocolm: Springer Publishing. 513-540.

³⁹ Hartline, F. R. (2020). «Assessing Norway's Gender Recognition Act of 2016: Analysing personal experiences of legal gender change». *International Journal of Gender, Sexuality and Law*, 1(1). 193-217.

⁴⁰ Endring av juridisk kjønn. (31 de gener de 2017). Helsenorger. <https://www.helsenorge.no/rettigheter/endring-av-juridisk-kjonn/> [Darrer accés: 5 de maig de 2023]

registre del sexe en l'estatus civil i als seus efectes], amb la qual es modifiquen diversos preceptes del Codi Civil belga, de 21 de març de 1804. La llei de 2007 va derogar la Llei de Gènere aprovada el maig de 2007, que permetia a les persones trans modificar legalment el seu gènere a través d'autorització judicial, si havien complert amb els requisits de teràpia hormonal i esterilització, en el cas de les persones amb capacitats gestants⁴¹.

L'article 3 de la Llei de 2017 modifica l'article 62 del Codi Civil, establint el procediment per al RLG. D'aquesta manera, la persona nacional major d'edat o emancipada, així com l'estrangera resident, que vulguin efectuar el reconeixement legal de gènere, poden fer una declaració davant del funcionari del Registre Civil del municipi en què la persona està inscrita als efectes dels registres de població. Si la sol·licitant nacional no està inscrita als registres de població, ha de declarar el seu lloc de naixement davant del funcionari del Registre Civil; si no ha nascut a Bèlgica, aquesta declaració es fa davant del Registre Civil de Brussel·les.

La persona menor d'edat també pot efectuar el RLG⁴², si compta amb una autorització mèdica o psicològica que acrediti que té capacitat suficient per entendre que el gènere inscrit no correspon amb el seu gènere sentit, i amb autorització d'un dels seus progenitors o tutor legal.

El procediment per fer-ho és força complex. La persona interessada ha d'entregar al funcionari del Registre Civil una declaració firmada on indiqui que: "des de fa un temps" està convençuda que el sexe mencionat a la seva partida de naixement no correspon amb la seva identitat de gènere "íntimament viscuda", i que desitja les conseqüències administratives i jurídiques d'una modificació de la inscripció del sexe a la seva partida de naixement. Al seu torn, el funcionari pren nota de la declaració i expedeix un acusament de recepció; també informa el sol·licitant del caràcter en principi irrevocable de la modificació de la inscripció del sexe mencionat, de les seves conseqüències administratives i jurídiques, i del procediment de ratificació de la declaració. En el termini de tres dies, ha d'informar de la sol·licitud al fiscal del tribunal de primera instància, el qual compta amb un termini de tres mesos per emetre un dictamen negatiu de la sol·licitud per raons d'ordre públic. En absència d'aquest dictamen, o en cas que s'envii un document conforme no s'ha emès cap certificat denegant la sol·licitud abans que acabi el termini de tres mesos, el dictamen es considera favorable. Un cop han transcorregut 3 mesos de període de reflexió, i mentre no hagin passat sis mesos des de l'entrega de l'acusament de recepció, la sol·licitant ha de tornar a comparèixer davant del registrador i entregar una declaració firmada on manifesti que: segueix convençuda que el sexe mencionat a la seva partida de naixement no es correspon amb la seva identitat de gènere, que coneix les conseqüències administratives i jurídiques que comporta la modificació de la inscripció del sexe a la partida de naixement, i que és conscient del caràcter, en principi, irrevocable d'aquesta inscripció. En absència del dictamen negatiu de la Fiscalia, el funcionari del Registre Civil procedeix a redactar l'acta de modificació de la inscripció del sexe i a inscriure-la als Registres de l'Estat Civil. Tot i així, l'article també preveu que la persona encarregada del Registre Civil es negui a estendre l'acta de modificació del sexe, sempre que en motivi la decisió.

⁴¹ Pintens, W. (2015). «The legal status of transsexual and transgender persons in Belgium and The Netherlands», a SCHERPE, J. M. *The legal status of transsexual and transgender persons*. Uxbridge: Intersentia Ltd. 110-123.

⁴² International Lesbian, Gay, Bisexual, Transgender, Queer and Intersex Youth & Student Organisation. (2019). *Only adults? Good practices in legal gender recognition for youth*. Thomson Reuters. p.28.

Així doncs, la sol·licitant no només ha de passar per un doble procediment i un període de reflexió per poder fer el canvi legal de gènere, sinó que està condicionada a l'opinió expressada pel registrador del Registre Civil i per la Fiscalia. A més, el tràmit és irrevocable, tan sols es pot modificar si es constaten circumstàncies excepcionals, com ara que la persona pugui provar que el canvi inicial va comportar problemes com ara discriminació⁴³; en aquest cas, el tribunal de família pot autoritzar una nova modificació de la inscripció del sexe a la partida de naixement (ja no es tracta, doncs, d'un procediment administratiu).

2.11. Pakistan (2018)

A Pakistan va entrar en vigor la *Transgender Persons (Protection of Rights) Act* el 8 de maig de 2018, fruit de la creixent demanda per tractar la qüestió d'identitat de gènere en les comunitats khawajasira⁴⁴.

La llei, però, conté alguns problemes terminològics. En primer lloc, l'article 2 ofereix una mala definició del que s'entén com a "persona trans", englobant-hi a més de les persones transgènere, les persones intersex (obviant, emperò, cap protecció específica envers aquest grup) i els eunucs⁴⁵ (atorgant importància al sexe per tal de considerar una persona com a trans). En segon lloc, la secció 6(a) obliga el Govern a establir centres de protecció i cases de seguretat per a garantir el "rescat, la protecció i la rehabilitació" de les persones trans, oferint un discurs antiquat basat en la falta de capacitat de les persones trans. El mateix es percep respecte de la secció 6(b), la qual fa menció a l'obligació del Govern d'establir presons i cel·les separades per a persones trans que han comès una o més ofenses.

Tot i així, l'article 3 consagra el dret al registre de "l'autopercepció" de la identitat de gènere en tots els departaments del Govern, incloent-hi –però no limitant-ho– a la Comissió Nacional de Registre i Base de Dades d'Identitat (en anglès, National Database and Registration Authority o "NADRA"), que és competent l'expedició del Document Nacional d'Identitat (Computerized National Identity Card), el Certificat de Naixement, el Permís de Conduir i el Passaport. La redacció literal indica que no es tracta d'una llista taxada i que, a més, a diferència d'altres ordenaments jurídics, es permet l'esmena directa en el Certificat de Naixement.

Per dur a terme el RLG, la persona ha de tenir més de 18 anys i ser nacional de Pakistan, i dirigir-se a la NADRA perquè li siguin expedits nous documents identificatius oficials.

2.12. Brasil (2018)

El pronunciament judicial més notori és la resolució de l'Acció Directa d'Inconstitucionalitat (ADI) 4275, de 2018, que va reconèixer el canvi legal de nom i de gènere al Registre Civil sense haver de dur a terme cap mena de cirurgia o tractament hormonal o patològic. La sentència va fomentar la promulgació per part de la Inspecció Nacional de Justícia del *Provimento 73, que dispõe sobre a averbação da alteração do prenome e do gênero nos assentos de nascimento e casamento de pessoa transgênero no Registro Civil das Pessoas Naturais (RCPN)* [Disposició 73, que disposa l'anotació del canvi de nom i sexe en els registres

⁴³ Aguirre-Sánchez-Beato, S., Closos, C., & Rorive, I. (2020). «The Legal Certification of Sex in Belgium over Time. Ideological Effects and Practical Implications». *International Journal of Gender, Sexuality And Law*, 1(1). p.178.

⁴⁴ International Commission of Jurists (2020). «Pakistan: Transgender Persons (Protection of Rights) Act, 2018». *International Commission of Jurists*. p.3.

⁴⁵ El Diccionari de la Llengua Catalana defineix el concepte d'eunuc com a "home privat de genitals externs per ablació o per automutilació". <https://dlc.iec.cat/results.asp?txtEntrada=eunuc&operEntrada=0> [Darrer accés: 21 d'abril de 2023].

de naixement i matrimoni d'una persona *transgènere* al Registre Civil de Persones Físiques (RCPN)], el juny de 2018. El *provimento* [disposició] és un acte normatiu vinculant del Consell General de Justícia de Brasil⁴⁶.

L'article 2 de la Disposició 73 permet a les persones majors de 18 anys amb capacitat d'obrar sol·licitar al RCPN la modificació i inscripció del nom i del gènere (a la llei, "sexe") sentits. La llei només accepta en el procediment de RLG les persones amb capacitat d'obrar; les persones amb capacitat judicial modificada no hi tenen accés. La persona sol·licitant ha de presentar una llarga llista de documents, entre els quals figuren el certificat de matrimoni, la còpia de la targeta de registre de votants, o la prova de domicili (article 4.3).

La Disposició 73, anant en contra de l'objectiu que perseguia la resolució de l'ADI 4275, preveu una àmplia gamma de requisits per dur a terme el RLG. Tot i no ser obligatori, l'article 4.7 estipula que la persona sol·licitant pot adjuntar informes mèdics o psicològics que acreditin la seva "transsexualitat o transvestilitat" o la realització de la cirurgia de reassignació de sexe, però no especifica per què serien necessaris aquests documents. A més, es permet que la persona encarregada del RCPN denegui la sol·licitud si detecta una "simulació de la voluntat real de la persona sol·licitant" (article 6), previsió que sembla negar la realitat trans.

El procediment, dissertat als articles 4 i 8, opera de la següent manera: l'Oficial del RCPN identifica la persona sol·licitant, la qual ha de signar la petició de RLG en presència del registrador, declarant la inexistència d'un procés judicial que tingui per objecte l'alteració prevista (en aquest cas, no podrà dur a terme el procediment administratiu). Un cop modificada la menció registral, l'Oficial del RCPN, a càrrec del sol·licitant, comunica oficialment l'acte als òrgans expedidors del Document Nacional d'Identitat (RG), de la Identificació Civil Nacional (ICN, referida al programa d'identificació personal digital), del Registre de Persones Físiques (CPF, que és un document d'identificació fiscal) i del passaport, així com al Tribunal Electoral Regional (TRE). La persona sol·licitant té l'obligació de disposar l'alteració en la resta de registres que concerneixen, directament o indirectament, la seva identificació i en els documents personals.

Singularment, l'anotació posterior del canvi de nom i gènere a l'acta de naixement dels descendents de la persona sol·licitant dependrà del consentiment de la criatura quan aquesta sigui relativament capaç, així com dels dos progenitors. L'anotació en la inscripció de matrimoni dependrà del consentiment del cònjuge. Si hi ha desacord entre els progenitors o el cònjuge respecte a l'esmentat ingrés, el consentiment s'ha de prestar judicialment.

Anteriorment, per poder efectuar el canvi legal de nom i gènere, es podia fer un requeriment administratiu però això no permetia modificar el Document d'Identitat ni la Targeta de Registre de Contribuents. També es podia interposar una demanda per modificar les dades al Registre Civil però calia aportar evidència perquè el Ministeri Fiscal ho acceptés, i aquest podia no fer-ho al·legant la immutabilitat dels noms o el fet que el Registre Civil ha de "reflectir la veritat dels fets"⁴⁷.

⁴⁶ Conselho Nacional de Justiça. (12 de desembre de 2020). Atos Normativos - Portal CNJ. Portal CNJ. https://www.cnj.jus.br/atos_normativos/ [Darrer accés: 2 de febrer de 2023].

⁴⁷ Harmatiuk Matos, A.C. (2021). Gender Identity and the LGBT Movement in Brazil, a Jaramillo, I. C., & Carlson, L. *Trans Rights and Wrongs: A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Persons*. Springer Publishing. 51-70.

2.13. Portugal (2018)

El 8 d'agost de 2018 entra en vigor a Portugal la *Lei 38/2018, do Direito à autodeterminação da identidade de género e expressão de género e à proteção das características sexuais de cada pessoa* [Llei 38/2018, del Dret a l'autodeterminació de la identitat de gènere i expressió de gènere i a la protecció de les característiques sexuals de cada persona]. La llei reconeix que les persones trans puguin ser oficialment identificades amb el nom adoptat per elles, sense necessitat d'esmenar els documents oficials. El canvi més rellevant de la Llei és l'eliminació d'alguns dels requisits patologitzadors per poder dur a terme el canvi legal de gènere. Així, els nacionals majors de 18 anys poden modificar el marcador de gènere en els seus documents legals, a través de la sol·licitud presentada individualment a qualsevol oficina del Registre Civil (article 6). També ho poden fer les persones estrangeres a les quals es va permetre fer aquest canvi legal per mitjà d'una autoritat o tribunal estranger (article 6); les persones de nacionalitat portuguesa d'entre 16 i 18 anys, a través dels seus representants legals, i amb informe favorable d'un metge inscrit a l'Ordem dos Médicos o d'un psicòleg inscrit a l'Ordem dos Psicólogos (article 7.2); i les persones intersexuals, des del moment en què “es manifesti la identitat de gènere respectiva”, sense cap altre requisit.

El procediment de l'article 8 és el següent: la persona ha d'indicar el seu número nacional d'identitat, així com el nom propi amb què desitja ser identificada. En el termini de vuit dies hàbils des de la presentació de la sol·licitud, el registrador ha d'efectuar la inscripció i expedir una nova partida de naixement (article 9), la qual no ha de fer menció a l'alteració de la inscripció (article 8).

Per contra, l'article 6 posa de manifest dues traves a l'autodeterminació: el fet que si es vol dur a terme el tràmit per segon cop, es requereix autorització judicial; i el fet que tot i que el procediment tingui naturalesa confidencial, els hereus de la persona sol·licitant poden conèixer sobre l'assumpte.

Pel que fa als efectes de la inscripció, l'article 10 estipula que no es veuran afectats els drets i obligacions constituïts abans del canvi legal de gènere. A més, la persona sol·licitant és l'encarregada d'incoar el procediment per actualitzar els documents identificatius, com a màxim en el termini de 30 dies des de la inscripció, per tant no es contempla que es faci automàticament. Un altre efecte que es produeix de la inscripció és la constitució del dret a tractaments i intervencions quirúrgiques, farmacològiques o altres, per adequar l'organisme a la identitat de gènere; però no a la possibilitat de comptar amb suport a la salut mental.

2.14. Estats australians (2019)

El LGR basat en l'autodeterminació no està garantit a nivell de la mancomunitat d'Austràlia, sinó que els canvis han vingut de les legislacions estatals o territorials.

El primer Estat australià que va permetre el RLG als Certificats de Naixement per mitjà d'una simple declaració va ser Tasmània, on el maig de 2019 va entrar en vigor la *Justice and Related Legislation (Marriage and Gender Amendments) Act*, una Llei molt exhaustiva que va esmenar la *Births, Deaths and Marriages Registration Act*, de 1999. El canvi el pot dur a terme presentant la sol·licitud al Registre Civil qualsevol persona nacional major de 16 anys, o menor si compta amb l'aprovació del tutor legal i un informe mèdic o psicològic favorable (article 28A i 28B).

En virtut de l'article 28C, la persona encarregada del Registre Civil ha de modificar qualsevol entrada al Registre on consti el sexe (femení o masculí) o gènere de la persona, ja que a Tasmània hi consten els dos. La persona pot modificar el gènere inscrit escollint una de les següents opcions: home / dona / gènere indeterminat / gènere no binari / una paraula, o una frase, que indiqui la percepció que té una persona de si mateixa en relació al seu gènere.

Des d'aleshores, diversos Estats australians han consagrat l'autodeterminació: el Territori de la Capital Australiana, el Territori del Nord, Austràlia Meridional, Victòria i Austràlia Occidental⁴⁸. El desembre de 2022, Queensland va introduir un projecte de llei per permetre l'autodeterminació⁴⁹.

2.15. Uruguai (2019)

Uruguai va ser el primer país llatinoamericà en aprovar una llei que reconegués el dret a la identitat de gènere⁵⁰ (a través de la Llei 18.620, de 17 de novembre de 2009), però aquest reconeixement es limitava exclusivament al canvi de nom en el document d'identitat. L'octubre de 2018 va aprovar finalment la llei que permetia l'autodeterminació de gènere com a base del RLG, i que va entrar en vigor el maig de 2019: la Llei 19.684 o *Ley Integral para personas trans*.

L'article 6 de la L 19.684 estableix que la persona sol·licitant major d'edat ha d'efectuar una petició personal davant la Direcció General del Registre de l'Estat Civil (DGREC). Ha d'acreditar els antecedents que justifiquin la seva petició, juntament amb la resta de requisits que estableixi la reglamentació, i que el Ministeri de Cultura⁵¹ ha especificat que es tracta d'omplir un formulari amb dades personals bàsiques (en el cas de persones menors d'edat, també l'ha d'omplir un dels seus representants legals) i enviar-lo per correu electrònic o entregar-lo personalment a la DGREC. D'acord amb l'article 7, la Comissió Assessora Honorària del Canvi d'Identitat i Gènere ha de verificar el compliment dels requisits i formular un informe que s'eleva a la DGREC. Aquesta ha de resoldre la petició en un termini no superior als 30 dies hàbils, però pot sol·licitar a les institucions públiques i privades la informació que estimi indispensable.

El procediment, doncs, presenta dues traves per la persona sol·licitant: en primer lloc, que hagi de complir amb uns requisits que no consten enumerats a la Llei; addicionalment, que la Direcció General del Registre de l'Estat Civil pugui sol·licitar informacions a altres institucions, amb la qual cosa es pugui veure vulnerada la privacitat del sol·licitant.

L'article 8 contempla l'esmena d'ofici dels altres documents oficials, ja que la DGREC ha de remetre testimoni de les partides rectificades a diverses institucions públiques perquè aquestes efectuïn les modificacions, inscripcions o anotacions corresponents. També estipula

⁴⁸ «Transgender Rights in Australia». Wikipedia. https://en.wikipedia.org/w/index.php?title=Transgender_rights_in_Australia&oldid=1143354235. [Darrer accés: 7 de març de 2023]

⁴⁹ Hirst, Jordan. «Queensland Government to Introduce Long-Awaited Trans Reform Bill». QNews, 30 novembre 2022, <https://qnews.com.au/queensland-government-to-introduce-long-awaited-trans-reform-bill/>. [Darrer accés: 7 de març de 2023]

⁵⁰ Vergés, Alfonso Hernán, et al. (2017). «Legislación comparada sobre identidad de género en América Latina». *IX Congreso Internacional de Investigación y Práctica Profesional en Psicología. Universidad de Buenos Aires*. p.3.

⁵¹ Identidad y género: cambio de nombre y sexo registral | Trámites. (s. f.). <https://www.gub.uy/tramites/identidad-genero-cambio-nombre-sexo-registral> [Darrer accés: 26 de març de 2023]

que el procediment no es pot tornar a dur a terme fins que hagin transcorregut 5 anys des de la rectificació de la partida de naixement.

L'article 9 estableix que la modificació legal del gènere i del nom no altera els drets i obligacions del sol·licitant; això no obstant, la llei no menciona altres efectes de la modificació.

2.16. Islàndia (2019)

Islàndia compta amb una de les lleis formulada més exhaustivament: la *Lög um kynrænt sjálfraði* [Llei 80/2019, d'Autonomia de Gènere], que va entrar en vigor el juliol de 2019 i que ha estat modificada per les Lleis 152/2019, 154/2019 i 159/2019.

El procediment és senzill. L'article 4 permet que les persones nacionals d'Islàndia majors de 15 anys puguin canviar el seu gènere legal mitjançant un requeriment al Registre Nacional d'Islàndia (el Registre Civil), el qual expedeix nous documents d'identitat.

El procediment també està obert a les persones menors d'edat, amb l'únic requisit que obtinguin el consentiment d'un dels seus representants legals (article 5). El 2020, l'article 1 de la Llei 152/2020 va ampliar el precepte perquè englobés també nacionals islandesos que viuen a l'estranger. L'article 10 de la Llei 80/2019 estableix que les persones estrangeres gaudiran a Islàndia del complet RLG aprovat per la cort estrangera; també permet que les persones estrangeres que cerquin protecció internacional a Islàndia puguin demanar que els seus certificats registrals incloguin la seva identitat de gènere, encara que no es correspongui amb la documentació del seu Estat d'origen.

Una gran innovació d'aquesta llei és el fet que l'article 6 acull el concepte del gènere neutre: permet als sol·licitants utilitzar un marcador X per identificar el gènere neutre al Registre. A més, l'article 11 és molt detallat en referència als drets de les persones intersexuals.

Això no obstant, l'article 7 de la Llei encara estableix la irreversibilitat del canvi en el registre de gènere, excepte per circumstàncies excepcionals que la persona ha d'acreditar. Ni la llei, ni jurisprudència han determinat quines poden ser aquestes circumstàncies.

L'art 8 fa menció als efectes del canvi del registre: en primer lloc, es reconeixen els drets inherents al gènere registrat, així com a la seguretat social en concordança amb les característiques sexuals de la persona. A més, es reconeix que les mateixes regles que afecten les dones que pareixen també aplicaran a les persones amb capacitat gestant; això no obstant, l'article també estipula que l'estatus legal en relació al seu estat de maternitat o paternitat es mantindrà (deixant poc clara la situació respecte a aquest punt).

2.17. Luxemburg (2019)

A Luxemburg, el 14 d'agost de 2019 entra en vigor la *Loi relative à la modification du sexe et du ou des prénoms à l'état civil et portant modification du Code civil* [Llei sobre la Modificació de la Menció del Sexe i del Nom o Noms a l'Estat Civil i de Modificació del Codi Civil], aprovada l'any anterior.

La llei fa menció a "sexe" en lloc de "gènere". L'article 1 consagra que tot ciutadà luxemburguès major de 18 anys pot sol·licitar el canvi de la indicació de sexe i d'un o diversos noms si presenta una sol·licitud al Ministeri de Justícia.

L'article 3 també permet a les persones d'entre 5 i 18 anys d'accedir al RLG, amb el consentiment i representats per les persones que tenen la seva pàtria potestat. L'article 5 permet que altres grups puguin també realitzar aquest procediment, en concret les persones majors

d'edat que tinguin estatus d'estrangeres residents, refugiades, amb protecció subsidiària o apàtrides. Per efectuar el canvi legal, han de presentar, a més dels requisits enumerats a l'article 1, prova de residència habitual i estada regular a Luxemburg durant almenys 12 mesos consecutius i anteriors a la sol·licitud.

Un impediment molt gran pel RLG el trobem a l'article 1: cal que la persona demostrï mitjançant "un número suficient de fets" que la menció de sexe recollida als Registres d'Estat Civil no es correspon amb el sexe amb què es presenta i amb què és conegut. Així, la persona ha de provar per qualsevol mitjà que: es presenta públicament com a pertanyent al sexe reivindicat; és conegut amb el sexe reivindicat per part de la seva família, amics, entorn professional o associatiu; o bé que ha obtingut un canvi de nom que es correspongui amb aquest sexe. Aquest últim punt és contradictori amb el procés, que a la vegada permet que es canviï el nom com a part del procés de RLG⁵².

El Ministeri de Justícia verifica l'ajustament a aquests criteris i emet una Ordre Ministerial perquè el Registre d'Estat Civil modifiqui l'entrada relativa al sexe (article 11). En cas de dubte sobre la realitat de les condicions previstes a l'article 1, el Ministeri de Justícia n'ha d'informar el fiscal general de l'Estat, que emet un dictamen.

El procediment només es pot tornar a dur a terme si es compta amb una autorització judicial (article 16).

L'article 21 de la Llei estableix que la menció de l'Ordre Ministerial per la qual es modifica la menció del sexe i del nom o noms es fa al marge de la partida de naixement de la persona interessada. La Llei també fa referència als efectes legals envers la determinació de la filiació per a una persona que ha dut a terme el RLG.

2.18. Xile (2019)

Xile va consagrar el dret a la identitat de gènere com a dret fonamental mitjançant la Llei 21.120 o *Ley que reconoce y da protección al derecho a la identidad de género*, que va entrar en vigor el 17 de desembre de 2019. En el mateix període d'aprovació de la llei, la Cort Suprema de Xile va jutjar el cas núm. 8695-2018, de 27 de novembre de 2018, reconeixent que forçar una persona a viure amb una identitat de gènere diferent a la seva genera una seriosa afectació a la seva integritat psíquica, i a la seva autonomia i dignitat.

La llei enumera extensament els principis que cristal·litza el dret a la identitat de gènere (article 5). Quant al procediment de RLG, d'acord amb els articles 9 i 10, la persona major d'edat (18 anys) que ostenti nacionalitat xilena pot, amb el límit de dues ocasions, dirigir la seva petició davant de qualsevol oficina del Servei de Registre Civil i Identificació (SRCI). Les persones que tenen entre 14 i 18 anys també poden efectuar el RLG però ho hauran de sol·licitar judicialment, assistides pels seus representants legals⁵³; per contra, les persones menors d'aquella edat no poden modificar el seu gènere legal⁵⁴.

⁵² «Estos son los requisitos que piden los países europeos que reconocen la libre determinación de la identidad de género». www.elsaltodiario.com, 6 abril 2021, <https://www.elsaltodiario.com/ley-trans/requisitos-leyes-europeas-libre-determinacion-identidad-genero> [Darrer accés: 7 de novembre de 2022]

⁵³ Biblioteca del Congreso Nacional de Chile. «Informa sobre la ley que regula el cambio de sexo y nombre registral». Portal de la Biblioteca del Congreso Nacional de Chile, 12 desembre 2022, <https://www.bcn.cl/portal/leyfacil/recurso/ley-de-identidad-de-genero> [Darrer accés: 24 de maig de 2023]

⁵⁴ Senado. «Identidad de género: adultos y adolescentes entre 14 y 18 años podrán optar al cambio de sexo registral». Senado de la República de Chile, 4 setembre 2018 <https://www.senado.cl/noticias/identidad-de->

La sol·licitud només cal que inclogui la voluntat de la persona, i el nom o noms amb què vol substituir els que figuren a la partida de naixement, i que han de ser “inequívocs amb el nou sexe registral” (article 6).

En virtut de l'article 11, l'Oficial del SRCI ha d'informar la persona sol·licitant sobre els efectes jurídics del RLG i verificar la seva identitat. Ha de citar “en el més breu termini possible” (la llei no n'especifica un límit) la persona sol·licitant i dos testimonis hàbils perquè declari que aquella coneix tots els efectes jurídics que implica el RLG (requisit que, a la pràctica, opera com una prova de l'experiència de vida real), i l'Oficial ha d'aixecar acta de les declaracions. En un termini de 45 dies des de la presentació de la sol·licitud, el Director Nacional del SRCI ha de dictar l'ordre de servei que accepti la sol·licitud, la refusi (si no s'acredita la identitat o les declaracions de la persona sol·licitant o dels testimonis) o la inadmeti (si la formulen menors d'edat, que estan admesos al procediment de RLG però si compleixen amb més requisits). En virtut de l'article 20, si el SRCI admet la sol·licitud, practica les modificacions i subinscripcions pertinents al Registre, emet els nous documents identificatius i n'informa a diverses institucions oficials (per exemple, al Servei Electoral o al Fons Nacional de Salut).

Les persones estrangeres també poden dur a terme el RLG per tal que se'ls emetin documents xilens, si prèviament han inscrit el seu naixement a l'oficina de Santiago del Servei de Registre Civil i Identificació, i han d'acreditar la seva permanència definitiva a Xile (article 7). Per contra, les persones menors d'edat no poden optar al RLG si no tenen més de 14 anys i una autorització judicial (el procediment es duu a terme als Tribunals de Família).

Anteriorment, la L 21.120 comptava amb un gran impediment per l'autodeterminació de gènere: l'existència de dos procediments diferenciats, un d'administratiu i un de judicial, depenent de si el sol·licitant tenia un vincle matrimonial o no. Aquesta diferenciació es devia al fet que Xile, fins que no va entrar en vigor el març de 2022 la Llei 21.400 de Matrimoni Igualitari, no permetia el matrimoni entre persones del mateix sexe legal. Així, la persona sol·licitant casada havia de seguir un tràmit judicial per dissoldre el matrimoni un cop efectuat el RLG (en virtut del Títol III de la llei, ara modificat) perquè, en cas contrari, es trobaria dins d'un matrimoni homosexual no permès per l'ordenament jurídic xilè. Actualment, tant les persones que es troben en un matrimoni com les que no poden optar al RLG sense renunciar al seu vincle matrimonial.

2.19. Suïssa (2022)

L'autodeterminació de gènere a Suïssa és possible des de l'1 de gener de 2022, quan va entrar en vigor l'Esmena 668, de 18 de desembre de 2020, del Codi Civil Suís, de 10 de desembre de 1907. El Codi inclou ara un breu article 30.b, el qual permet el canvi del gènere legal i del nom a les persones nacionals suïsses majors de 16 anys, tan sols amb la declaració davant del Registre Civil o consular; també es permet accedir al procediment, però amb consentiment del seu representant legal, a les persones menors d'edat amb capacitat suficient, la qual es presumeix a partir dels 12 anys (article 270b del Codi Civil suís). Durant el tràmit de RLG es poden inscriure un o més noms, o mantenir l'anterior.

[genero/identidad-de-genero-adultos-y-adolescentes-entre-14-y-18-anos-podran](#). [Darrer accés: 24 de maig de 2023]

Es contempla que la persona pugui presentar la sol·licitud fora de les oficines del Registre Civil en cas que no hi pugui acudir; en aquest cas, ho ha de fer en un centre hospitalari, residència o institució penal.

No hi ha cap obligació per part de la persona encarregada del Registre de l'Estat Civil de verificar la convicció interna de les persones involucrades; ni d'oferir-los assessorament que vagi més enllà de les funcions de l'Oficina del Registre. Altres requisits procedimentals, com ara l'exigència o no d'un període de reflexió o si el procediment és reversible o no, venen determinats per cada Cantó (Estat) de Suïssa⁵⁵.

El canvi en el marcador de gènere al Registre té efectes des del moment de recepció de la declaració per part de la persona encarregada del Registre de l'Estat Civil, a no ser que una autoritat superior decideixi el contrari atenent la interposició d'una denúncia contra la persona interessada. La declaració, però, no té cap mena d'efectes pel que fa a les relacions familiars, excepte que sigui en interès superior de la criatura.

L'article no regula els efectes de la modificació de la inscripció, ni fa menció a les persones estrangeres que desitgin dur a terme el procediment.

2.20. Finlàndia (2023)

Finlàndia ha aprovat el febrer de 2023 la *Laki 295/2023, sukupuolen vahvistamisesta* [Llei 295/2023, de confirmació de gènere], que ha entrat en vigor molt recentment, el 3 d'abril de 2023. La proposta sorgeix arran de la iniciativa popular de 2021 que reclamava que es reformés l'anterior Llei sobre confirmació de gènere núm. 563/2002, la qual encara requeria complir amb certs requisits mèdics.

Les persones majors de 18 anys que siguin nacionals o residents de Finlàndia poden modificar el gènere legal inscrit a l'Agència d'Informació Digital i Població (article 1 de la L 295/2023). Aquest dret també es contempla per a les persones nacionals o residents en un altre país que han aconseguit el canvi registral mitjançant una decisió estrangera en aquell altre país, d'acord amb l'article 6. Un punt molt criticat de la llei és que no permet a les persones menors d'edat poder dur a terme el RLG⁵⁶.

El procediment, desenvolupat a l'article 2, és el següent: la persona ha de presentar la sol·licitud per escrit a l'Agència d'Informació Digital i Població (AIDP), i aquesta informa a la sol·licitant dels efectes jurídics que té la seva declaració. Aleshores s'inicia el període de reflexió, que és de 30 dies; al final del qual la sol·licitant ha de confirmar la seva petició per escrit. Si no la ratifica en un termini de 6 mesos, la sol·licitud caduca. Rebuda la ratificació de la petició, l'AIDP ha d'introduir immediatament el gènere confirmat al sistema d'informació de població.

A banda d'un període de reflexió, el procediment també exigeix que quan la persona amb vincle matrimonial o amb parella registrada duu a terme el RLG, l'Agència d'Informació

⁵⁵ Departament Federal de Justícia i Policia (2021). «Kommentar zur Revision der Zivilstandsverordnung und den damit verbundenen Änderungen der Verordnung über die Gebühren im Zivilstandswesen». [Comentari a la Revisió del Codi Civil i a les esmenes associades a l'Ordenança sobre Taxes a l'Estat Civil]. *Confederació Suïssa*.

⁵⁶ Mac Dougall, D. «Finland passes new, progressive trans rights laws on gender recognition». Euronews, 1 de febrer de 2023. <https://www.euronews.com/2023/02/01/finland-passes-new-progressive-trans-rights-laws-on-gender-recognition> [Darrer accés: 29 d'abril de 2023].

Digital i Població hagi d'enviar una notificació on informa d'aquest canvi al cònjuge o a la parella registrada de la persona que ha dut a terme el procediment.

Quan l'Agència d'Informació Digital i Població ha confirmat el sexe d'una persona, ha d'introduir immediatament el gènere confirmat al sistema d'informació de població.

Per tornar a efectuar el tràmit, l'article 2 imposa que hagi transcorregut un any des de l'anterior canvi legal, excepte que es doni "un motiu especialment convincent" (ni llei ni jurisprudència han especificat aquest terme ambigu).

Un tret nou de la llei és la regulació de les implicacions del RLG, estipulada als articles 3, 4 i 5. El primer d'aquests articles menciona que el gènere confirmat d'acord amb la L 295/2023 es considera el gènere de la persona quan s'apliqui una altra legislació, "llevat que s'estipuli el contrari"; per tant aplicant tots els efectes legals derivats del gènere a aquell confirmat. A més, la llei fa referència exhaustiva al nou sistema de filiació i determinació de paternitat/maternitat.

2.21. Nova Zelanda (2023)

Nova Zelanda va aprovar el desembre de 2021 la *Births, Deaths, Marriages, and Relationships Registration Act*, que desplegarà tots els efectes a partir del 15 de juny de 2023.

La Llei estableix a l'article 23 que el ciutadà major de 16 anys pot esmenar el sexe del seu certificat de naixement si ho sol·licita al Registre General. El RLG també el poden dur a terme menors de 16 anys, amb el consentiment d'un dels seus tutors legals i si compten amb un informe per part d'un tercer que pugui confirmar que la persona menor entén les conseqüències del RLG i que la seva voluntat és que es canviï el gènere legal registrat.

La sol·licitud ha d'especificar com vol que consti el sexe registrat modificat: com a masculí, com a femení, o com a qualsevol altre "sexe o gènere especificat reglamentàriament a efectes del present apartat" (qüestió que encara no s'ha regulat; de moment la persona ho pot marcar amb un tercer marcador X). La petició també ha d'incloure una declaració jurada conforme la sol·licitant s'identifica amb el sexe designat i comprèn les conseqüències de la petició; i anar acompanyada de la taxa prescrita (per tant, no és un tràmit gratuït). D'acord amb l'article 24.2, aquest procediment es pot dur a terme alhora que s'efectua el de canvi legal de nom en virtut de l'article 69, però no és compulsiu.

L'article 27 estipula clarament que al certificat de naixement que s'expedeix amb posterioritat a la modificació del sexe legal hi constarà el sexe i el nom modificats com si no s'haguessin esmenat.

Les persones poden tornar a efectuar el canvi legal del gènere, seguint el mateix procediment de l'article 23. En aquest cas, és possible que al Registre General li exigeixin complir amb més requisits per evitar un ús fraudulent del RLG⁵⁷.

Pel que fa a l'autodeterminació de gènere, la llei permet un avenç terminològic que altres ordenaments jurídics no contempnen: d'acord amb l'article 12, els "parents" (concepte que s'utilitza en anglès per designar a la "mare" o al "pare" utilitzant un gènere neutre) que

⁵⁷ «Recognizing gender on births certificates. Frequently asked questions» Te Tari Taiwhenua | Department of Internal Affairs (s. f.). <https://www.dia.govt.nz/bdmreview---Frequently-asked-questions> [Darrer accés: 30 d'abril de 2023].

notifiquen el naixement d'una criatura, poden especificar si desitgen aparèixer al certificat de naixement d'aquesta com a “mare”, “pare” o “parent”. La llei, però, no fa altres mencions als efectes de la filiació si s'efectua el RLG.

2.22. Escòcia (pendent)

El Regne Unit va ratificar la *Gender Recognition Act* l'1 de juliol de 2004, però aquesta no es basa en l'autodeterminació. Al seu torn, el Parlament escocès va aprovar el desembre de 2022 el *Gender Recognition Reform Bill* [Projecte de Llei per a la Reforma del Reconeixement de Gènere], el qual ha estat bloquejat pel Govern britànic i que està pendent de la ratificació del Rei del Regne Unit⁵⁸.

La llei escocesa permetrà a les persones nacionals o residents a Escòcia de més de 16 anys sol·licitar al Registre General d'Escòcia un Certificat de Reconeixement de Gènere (GRC) per satisfer el RLG [Secció 8A(1) i 8A(2) del Projecte de Llei]. El Projecte de Llei també accepta el RLG per a les persones ciutadanes o residents al Regne Unit que haguessin obtingut el GRC fora d'aquest territori (Secció 8N). Les persones menors de 16 anys queden fora d'aquesta regulació⁵⁹.

Escòcia compta amb dos grans impediments per al RLG: en primer lloc, s'exigeix a la persona sol·licitant la presentació d'una prova de l'experiència de vida real, que asseguri que ha viscut en el gènere sentit almenys tres mesos abans de la petició de RLG si la persona és major d'edat; o bé sis mesos abans de la petició si la persona té 16 o 17 anys [Secció 8(C)(1)(a)(iii)]. Addicionalment, la persona ha de manifestar que té la intenció de viure permanentment en el gènere que vol inscriure [Secció 8C(1)(a)(iv)], condició que té a veure amb el fet que a Escòcia el RLG és irrevocable.

En virtut de la Secció 8B, el Registre General ha d'informar a la persona sol·licitant de les conseqüències legals del RLG (és a dir, l'expedició d'un certificat de reconeixement de gènere i els efectes que això comporta, i també dels efectes d'una petició de RLG fraudulenta) i de l'inici del període reflexió, que és de 3 mesos comptats des que el Registrador General rep la sol·licitud, i que és obligatori excepte circumstàncies excepcionals⁶⁰. La petició caduca si la sol·licitant no la ratifica per escrit en el termini de 2 anys.

La llei presenta grans omissions, sobretot pel que fa als efectes legals de l'expedició del certificat, a banda d'una concepció molt proteccionista de les relacions matrimonials i les parelles de fet. D'acord amb la Secció 8D, la sol·licitud ha d'incloure una declaració jurada de la persona sol·licitant en què mencioni si està casada o en parella de fet, i si ella o la seva parella de fet o cònjuge volen continuar o cessar en el matrimoni o unió civil. Si la persona sol·licitant no està casada o en unió de parella de fet, o està separada o divorciada, o bé la parella o cònjuge decideixen continuar en aquesta unió o matrimoni, el Registre emetrà un Certificat Complet de reconeixement de gènere, que permet a la persona que el RLG sigui reconegut plenament. En cas contrari, el certificat serà un Certificat Provisional de reconeixement de gènere, i el RLG

⁵⁸ Kottasová, Ivana. «UK Government Blocks Scotland's New Gender Recognition Law». CNN, 16 gener 2023, <https://www.cnn.com/2023/01/16/europe/scottish-gender-law-uk-constitution-intl-gbr/index.html>. [Darrer accés: 2 de febrer de 2023]

⁵⁹ Scottish Parliament (2022). «Gender Recognition Reform (Scotland) Bill. Policy Memorandum». *Scottish Government*. p.12.

⁶⁰ Escòcia contempla que la persona encarregada del Registre Civil expedeixi el certificat de RLG sense haver deixat transcórrer un període de reflexió si la persona sol·licitant està greument malalta i no s'espera que es recuperi [Secció 8EA(1)(b) de la Proposta de Llei].

no desplegarà tots els efectes, sinó només en certs àmbits com ara l'ocupació o l'educació, però no en l'àmbit de relacions familiars.

El RLG és revocable en cas que la persona encarregada del Registre expedís un certificat equivocat, la petició fos fraudulenta o la persona sol·licitant no comptés amb la capacitat necessària per entendre els efectes jurídics del RLG o per efectuar el procediment (Secció 8S). En la resta de casos, però, el RLG és irrevocable.

3. EL CAS ESPANYOL

3.1. Antecedents

La primera vegada que el Tribunal Suprem espanyol es va pronunciar sobre la sol·licitud de canvi legal de gènere (en aquell moment, de sexe) d'una persona trans va ser a la STS 4665/1987, de 2 de juliol. El tribunal va admetre la possibilitat de modificar el sexe legal inscrit al Registre Civil per adaptar-lo al "sexe" que presentava una dona transsexual, tot i considerar-lo una "ficció". El tribunal va admetre que el Dret també protegeix les ficcions i que existia una necessitat pràctica de protegir la transsexualitat perquè "només acceptant una ficció es fa viable en certs casos establir drets que d'altra manera mancarien de base racional o jurídica en què recolzar-se" (FJ 3).

Tot i el discurs emergent de la protecció dels drets humans, a la sentència mencionada el Tribunal encara titllava la transsexualitat com a "malaltia". Aquesta concepció es va voler combatre amb l'aprovació de la primera llei espanyola que va permetre el RLG: la Llei 3/2007, de 15 de març, reguladora de la rectificació registral de la menció relativa al sexe de les persones. El preàmbul de la llei va considerar que la "transsexualitat", entesa com a "canvi de la identitat de gènere", precisava una resposta legislativa per tal de "garantir el lliure desenvolupament de la personalitat i la dignitat de les persones la identitat de gènere de les quals no es correspon amb el sexe amb què inicialment van ser inscrites". La llei parlava per primer cop sobre la identitat de gènere, encara que fos en termes limitatius i encara que en condicionés el seu reconeixement legal a requisits com l'hormonació o el diagnòstic de disfòria de gènere.

Tan sols un any després de la primera resposta legislativa, el Tribunal Constitucional va declarar a la STC 176/2008, de 22 de desembre, que per considerar una persona com a "transsexual" no era necessària la "superació de totes les fases necessàries per al canvi de sexe i, en concret, haver-se sotmès a una intervenció quirúrgica de reassignació sexual" (FJ 3). Es començava, doncs, a separar les característiques sexuals d'una persona, de la seva identitat de gènere.

Força més endavant, la STC 99/2019, de 18 de juliol, va declarar parcialment inconstitucional l'article 1 de la Llei 3/2007 per no permetre accedir al procediment de RLG a les persones menors d'edat amb "maduresa suficient" i que es trobaven en una "situació estable de transsexualitat". La decisió es va fonamentar en el fet que la identitat de gènere és una "qualitat principal de la persona humana" (FJ 4), i per tant quan s'atempta contra aquesta s'està afectant el dret fonamental a la intimitat personal consagrat a l'article 18.1 de la Constitució Espanyola.

3.2. La Llei 3/2007, de 15 de març, reguladora de la rectificació registral de la menció relativa al sexe de les persones

La Llei 3/2007 permetia les persones nacionals espanyoles majors de 18 anys modificar l'assignació registral del seu sexe sense haver de sotmetre's a un procediment quirúrgic de reassignació de sexe i sense necessitat d'acudir a un procediment judicial. D'acord amb l'article 2, la rectificació comportava automàticament el canvi de nom propi per adaptar-lo al gènere inscrit, excepte que la persona volgués conservar el que ja ostentava i no fos contrari a l'anterior Llei del Registre Civil, de 8 de juny de 1957.

La persona sol·licitant havia d'efectuar la petició davant l'Encarregat del Registre Civil del seu domicili. Tot i que ja no s'exigia el requisit d'haver-se sotmès a una operació quirúrgica, la Llei encara condicionava la tramitació del procediment a què la persona hagués estat diagnosticada amb disfòria de gènere i que hagués estat tractada mèdicament durant almenys

dos anys per “acomodar les seves característiques físiques a les corresponents al sexe reclamat” (article 4). Per tant, era necessari disposar de la autorització mèdica o psicològica –que feien impossible el RLG per als individus amb trastorns de personalitat–, a més d’haver-se sotmès a un tractament d’hormonació.

3.3. La Llei 4/2023, de 28 de febrer, per a la igualtat real i efectiva de les persones trans i per a la garantia dels drets de les persones LGTBI

3.3.1. Aprovació de la Llei i objectius que persegueix

Setze anys després de la primera legislació espanyola que va permetre el canvi del sexe legal, Espanya autoritza el 2023 el RLG basat en l’autodeterminació. Arran de les creixents demandes per part d’alguns sectors de la població i de les associacions LGTBIQ+ per tal de modificar la Llei de 2007⁶¹, així com de la tramitació de les deu lleis autonòmiques centrades en dotar de protecció legal a les persones trans⁶², el febrer de 2023 el Congrés aprova la Llei 4/2023, de 28 de febrer, per a la igualtat real i efectiva de les persones trans i per a la garantia dels drets de les persones LGTBI, la qual ha entrat en vigor el 2 de març de 2023. La nova llei es ratifica després d’un intens debat parlamentari sobre com regular la identitat de gènere, que ha durat cinc anys des que la Proposició de llei va registrar-se al Congrés el 2018⁶³. De fet, l’autodeterminació va ser el punt més conflictiu durant els debats d’aprovació de la Llei 4/2023. Això no obstant, és innegable que Espanya ha acabat acceptant un model de RLG que es basa fonamentalment en l’autodeterminació de gènere.

La Llei 4/2023 assegura en el seu Preàmbul que l’objectiu que es persegueix és assegurar que a Espanya “es pugui viure l’orientació sexual, la identitat sexual, l’expressió de gènere, les característiques sexuals i la diversitat familiar amb total llibertat”. Com es pot copsar d’aquest entramat, la llei fa menció al “sexe” en lloc del “gènere”, atès que és el que segueix constant als documents oficials.

3.3.2. Regulació del RLG a la Llei

a) Legitimació per accedir al RLG

L’article 43 estipula que poden sol·licitar el RLG les persones de nacionalitat espanyola majors de 16 anys. També ho poden fer les persones “amb discapacitat”, amb les mesures de suport que precisin.

En relació als individus menors d’edat, els que comptin amb edats compreses entre els 14 i 16 anys poden accedir al RLG per sí sols però assistits dels seus representants legals. No obstant, aquells que tinguin entre 12 i 14 anys de edat i desitgin procedir amb la modificació del seu gènere legal, necessiten obtenir una autorització judicial, la qual serà concedida per la Jurisdicció Voluntària.

Adicionalment, l’article 50 permet que les persones estrangeres que provin la impossibilitat legal o de fet d’efectuar el RLG al seu país d’origen, puguin accedir a aquest

⁶¹ «El Congreso insta a actualizar la ley de identidad de género a propuesta de Ciudadanos y con la abstención del PP». Transexualidad: ATC llibertat, 26 octubre 2016, <https://atclibertad.wordpress.com/2016/10/26/modificacion-de-la-ley-32007-de-15-de-marzo-reguladora-de-la-rectificacion-registral-de-la-mencion-al-sexo-de-las-personas-plataforma-por-los-derechos-trans/> [Darrer accés: 7 de novembre de 2022]

⁶² Diez legislaciones autonómicas contemplan ya la autodeterminación de género. Público, 4 febrer 2021, <https://www.publico.es/politica/ley-trans-diez-legislaciones-autonomicas-contemplan-autodeterminacion-genero.html>. [Darrer accés: 7 de novembre de 2022]

⁶³ «Ley trans: la cronología de la autodeterminación de género». La Vanguardia, 1 març 2023, <https://www.lavanguardia.com/vida/20230301/8791634/ley-trans-cronologia-autodeterminacion-genero.html>. [Darrer accés: 10 de març de 2023]

procediment a Espanya corregint la informació que calgui als documents que se'ls expedeixin, davant les autoritats competents per emetre'ls. Aquestes autoritats han d'instar el Ministeri d'Assumptes Exteriors, Unió Europea i Cooperació perquè comprovi que el país d'origen de la sol·licitant no permet el RLG, i els traslladi la informació en el termini màxim d'un mes.

b) Compareixença inicial davant del Registre Civil

L'article 44 regula el procediment per modificar el gènere que consta a la inscripció de naixement. Així, l'apartat 2 del precepte estableix que la persona sol·licitant ha de presentar la petició davant la persona encarregada de qualsevol Oficina del Registre Civil. No es pot condicionar l'acceptació de la sol·licitud a la presentació de cap informe mèdic o psicològic relatiu a la disconformitat amb el sexe mencionat a la inscripció de naixement, ni tampoc a cap requeriment mèdic, quirúrgic o d'una altra índole per tal de modificar l'aparença o funció corporal de l'individu (article 44.3). En virtut de l'apartat 4, la persona encarregada del Registre Civil ha de recollir la manifestació de disconformitat de la persona amb el sexe registrat, i la seva sol·licitud per tramitar el procediment.

En aquesta compareixença inicial, la persona sol·licitant ha de fer referència al nom propi que vol que consti al Registre, o a la seva voluntat de mantenir el nom ja registrat. Les úniques limitacions quant al nom que pot inscriure la persona sol·licitant estan establertes a la Llei 20/2011, de 21 de juliol, del Registre Civil, i una d'elles és que el nom propi no pot fer "confusa la identificació" d'una persona (article 51.2). La disposició final 11.3 de la Llei 4/2023 ha modificat aquest article per fer explícit que la "correspondència del nom amb el sexe o identitat sexual de la persona" no és important a efectes de determinar si el nom provoca confusió en la identificació de la persona.

D'acord amb l'apartat 5 de l'article 44, la persona encarregada del Registre Civil ha d'informar la persona sol·licitant sobre: les conseqüències jurídiques de la rectificació registral, el règim de reversió de la modificació de l'indicatiu de sexe, les mesures d'assistència i informació de què disposa la sol·licitant, i l'existència d'organitzacions de protecció dels drets en aquest àmbit. Un cop expressada la informació mencionada, la persona sol·licitant ha de tornar a donar el seu consentiment en aquesta compareixença inicial perquè s'iniciï el procediment de RLG (article 44.7).

c) Període de reflexió i ratificació de la petició

En el procediment de RLG, es requereix que la persona sol·licitant realitzi una segona compareixença davant del Registre Civil per tal de ratificar novament la seva sol·licitud, "asseverant la persistència de la seva decisió". Amb aquest propòsit, serà citada per la persona encarregada del Registre Civil en el termini de tres mesos des de la compareixença inicial (article 44.8). Corroborada la decisió, la persona encarregada del Registre Civil, prèvia comprovació de tota la documentació de l'expedient, dicta la resolució sobre la rectificació registral sol·licitada en el termini màxim d'un mes des de la segona compareixença (article 44.9).

d) Efectes de la rectificació registral

L'efecte directe del RLG a Espanya és l'esmena de documents oficials, regulada a l'article 49 de la Llei. La rectificació comporta com a tal l'expedició d'un nou DNI i, si ho sol·licita la persona interessada o el seu representant voluntari o legal, també d'un nou passaport, que s'adeqüin a la inscripció rectificada. La resta de documents, títols, diplomes o certificats oficials on consti el marcador de gènere no es fa d'ofici i comporta el pagament d'una taxa: la persona interessada o el seu representant poden demanar-ne la reexpedició a qualsevol

institució, ja sigui pública o privada, prèvia identificació de la persona per part de les institucions que els van expedir en el seu moment.

L'article 46 fa menció a l'abast legal del RLG. La resolució que acorda la rectificació té efectes constitutius des de la seva inscripció al Registre Civil; aquest fet permet a la persona exercir tots els drets inherents a la seva "nova condició" (articles 46.1 i 46.2 de la Llei).

Per contra, l'article 46.3 prohibeix que la rectificació alteri el règim jurídic que, amb anterioritat a aquesta, fos aplicable a la persona als efectes de la Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere. És a dir, l'home que pretengui utilitzar de manera fraudulenta el procediment de RLG per eludir una condemna per violència de gènere (cometent un acte de violència masculista i canviant el sexe registral al sexe femení), quedarà vinculat igualment per la LO 1/2004, jutjat per violència de gènere. La Llei 4/2023 no dedica cap article a ordenar els efectes en l'àmbit penitenciari, doncs considera que la qüestió ja va quedar regulada amb l'adopció de la Instrucció 7/2006, de 9 de març, d'integració penitenciària de persones transsexuals, la qual permet el RLG a les persones trans privades de llibertat.

En relació als beneficis reservats per qüestió de gènere, l'article 46.4 estipula que la persona que rectifica la menció registral al gènere femení pot ser beneficiària de les mesures d'acció positiva dirigides a les dones en virtut de l'article 11 de la Llei Orgànica 3/2007, de 22 de març, per a la Igualtat Efectiva de Dones i Homes, però només respecte les situacions sorgides a partir del canvi registral. Per exemple, en la recepció d'ajuts a l'accés a l'habitatge, o en matèria de contractació o de subvencions públiques, la dona trans serà apta per rebre-les, però no podrà exigir el que li hauria correspost anteriorment al RLG. En canvi, si la persona ha efectuat la modificació registral al gènere masculí i anteriorment a això havia obtingut drets patrimonials consolidats, aquests es conservaran. En altres paraules, no s'exigirà que un home trans torni els ajuts rebuts en qualitat de dona abans del RLG.

Per últim, l'article 41.5 fa una referència molt genèrica als drets reproductius de les persones. Estipula que "respecte de les situacions jurídiques que deriven del sexe registral en el moment del naixement, la persona conservarà, en el seu cas, els drets inherents a aquest en els termes establerts en la legislació sectorial". Per tant, no es reforma la legislació sectorial per adequar-la a les persones trans, sinó que aquestes queden protegides per l'article 41.5. Algunes juristes apunten que aquesta norma està pensada per estendre a les persones trans els drets que es deriven de quedar-se embarassada, com ara el dret a l'avortament o a l'apel·lació d'un acomiadament nul⁶⁴.

En relació a aquest punt, la Llei 4/2023 modifica certes qüestions relatives a la filiació, en concret la disposició final primera altera el Codi Civil espanyol; i la disposició final onzena fa el mateix amb la Llei 20/2011, de 21 de juliol, del Registre Civil. La Llei 4/2023 pretén substituir a les altres normes els termes de "pare" i "mare" pels de "progenitor gestant" i "progenitor no gestant", però aquests canvis no s'efectuen a tots els articles. S'estipula que en parelles del mateix sexe registral, les referències fetes a la "mare" s'entendran fetes a la "mare" o "progenitor gestant", i les fetes al "pare" s'entendran fetes al "pare" o "progenitor no gestant". Per tant, no es tracta només d'una reforma terminològica, sinó que la voluntat és que es modifiqui la concepció de paternitat i maternitat vinculades al sexe biològic.

⁶⁴ FTA, Euforia. «Ley trans: la letra pequeña del anteproyecto que contempla la autodeterminación de la identidad sexual». Euforia, 5 juliol 2021, <https://euforia.org.es/ley-trans-la-letra-pequena-del-anteproyecto-que-contempla-la-autodeterminacion-de-la-identidad-sexual/>. [Darrer accés: 7 de novembre de 2022]

L'article 16 de la Llei, sobre la protecció i promoció de la salut de les persones LGTBI, garanteix per primer cop l'accés a les tècniques de reproducció assistida a les persones trans amb capacitat de gestar, sense discriminació per motius d'identitat sexual.

e) Possibilitat d'accedir al RLG més d'una vegada

L'article 47 de la Llei 4/2023 presenta dues situacions: la revocació de la primera rectificació registral, i la possibilitat de tornar a realitzar el tràmit de RLG si ja s'ha efectuat la primera rectificació.

Així, és possible revocar el canvi concedit amb el RLG i recuperar la menció registral del gènere que constava prèviament, sempre que hagin transcorregut 6 mesos des de la rectificació registral. Per fer-ho, la persona pot tornar a incoar el procediment administratiu de l'article 44.

Si la persona vol dur a terme una nova rectificació després de la revocació, el procediment deixarà de ser administratiu i esdevindrà judicial, i la sol·licitant haurà de seguir el tràmit establert a l'article 26 quàter de la Llei 15/2015, de 2 de juliol, de la Jurisdicció Voluntària. Sumàriament, s'haurà de dirigir al Jutjat de Primera Instància i presentar els mitjans de prova que desitgi per tal que el Jutjat –que pot citar les persones que estimi oportú, així com el Ministeri Fiscal– concedeixi o denegui el RLG.

f) Opcions per a les persones no-binàries i per a les persones intersexuals

La Llei 4/2023 no ofereix la possibilitat de registrar el gènere mitjançant un marcador diferent al de "sexe femení" o "sexe masculí", ja sigui creant un tercer marcador amb una opció "indefinida" o "no-binària", o bé no registrant-lo.

De fet, l'únic cas en què es permet no registrar el sexe d'una persona és el cas de les persones intersexuals durant un període de temps molt concret, tal i com estipula l'article 74.2 de la llei: els progenitors d'una persona intersexual poden, de mutu acord, deixar en blanc el marcador de sexe en relació la seva criatura durant el seu primer any de vida, però posteriorment a aquest termini l'hauran d'inscriure.

4. CONCLUSIONS: ANÀLISI CRÍTICA DE LA LLEI 4/2023 A LA LLUM DEL DRET COMPARAT

4.1. Punts forts

Entre els països que han acceptat el RLG amb la sola declaració de la voluntat, trobem una disparitat de models de regulació. La majoria d'aquests Estats han optat per promulgar una llei pròpia que permetés l'autodeterminació de gènere (començant per Argentina i acabant per Nova Zelanda), mentre que una minoria l'han adoptat mitjançant esmenes a alguns dels articles del Codi Civil (Suïssa). En altres casos, la resposta legislativa encara no s'ha donat i mentrestant l'autodeterminació està reconeguda a nivell jurisprudencial, com és el cas de Colòmbia. D'aquesta manera, no es garanteixen adequadament els drets de les persones trans, atès que la decisió no només queda a l'arbitri dels tribunals, sinó que a més pot ser derogada per instàncies superiors⁶⁵. En els casos on el país ha optat per no regular l'autodeterminació de gènere per mitjà d'una llei exhaustiva, el contingut del dret és molt més limitat.

Així doncs, la Llei 4/2023 suposa un gran avenç en el blindatge dels drets de les persones trans ja que representa la voluntat del Govern espanyol de dotar la identitat de gènere de contingut legal amb força de llei.

Indiscutiblement, la innovació de major impacte de la Llei és l'establiment d'un procediment administratiu de RLG basat en l'autodeterminació de gènere, és a dir, sense altres requisits que no siguin la sola voluntat de la persona afectada. Altres condicions, com l'exhibició d'un informe mèdic o psicològic o la modificació de l'aparença o funció corporal, queden categòricament prohibides. No opera tampoc la prova de l'experiència de vida real; en altres paraules, la persona no ha d'acreditar en cap moment del procés la seva identitat de gènere, ni per mitjà de la presentació de documents que provin l'ús del seu gènere, ni mitjançant declaracions que poden comportar intromissions en la seva identitat personal i que sovint comporten la intervenció de terceres persones (com passa a Xile i a Irlanda).

Espanya contempla un ventall divers de subjectes que poden accedir al procediment administratiu de RLG, ja que està obert per a diversos col·lectius que altres lleis no tenen en compte, com ara els menors (amb alguns límits) o les persones amb discapacitat (amb els suports que puguin necessitar).

El país se situa entre els més permissius quant a l'autodeterminació de gènere en menors, en tant que s'estableix els 16 anys com a edat mínima per accedir plenament al RLG. Només quatre Estats (Malta, Noruega, Nova Zelanda i Suïssa) i algunes jurisdiccions subestatals (Escòcia, Nova Escòcia o Tasmània) estableixen el llindar també als 16 anys, i només una jurisdicció el determina a una edat menor (Islàndia l'imposa als 15 anys). A més, també permet que els menors de 14 a 16 anys puguin accedir al procediment administratiu si tenen entre 14 i 16 anys, a diferència d'altres Estats que no contemplen aquesta opció per menors d'edat (Brasil, Colòmbia, Dinamarca, Equador, Finlàndia, Malta, Xile). Cal mencionar que els menors de 14 anys i majors de 12 poden també dur a terme el RLG, encara que en aquest cas hagin d'accedir-hi per la via judicial de la Jurisdicció Voluntària.

⁶⁵ Aquest cas es va donar a Brasil: el 3 de juny de 2022 la Cort Federal d'Acre va determinar que l'Institut Brasiler de Geografia i Estadística havia d'incloure qüestions en relació a l'orientació sexual i identitat de gènere al cens nacional, però la decisió va ser anul·lada per un tribunal superior tan sols 20 dies després: «Brazilians Debate Questions on Sexuality and Gender Identity before 2022 Census». Global Voices, 10 juliol 2022, <https://globalvoices.org/2022/07/10/brazilians-debate-questions-on-sexuality-and-gender-identity-before-2022-census/>. [Darrer accés: 27 de març de 2023].

Una altra qüestió en què la Llei es mostra més permissiva pel que fa a l'autodeterminació de gènere és en la possibilitat de tornar a accedir al RLG. Espanya es troba entre els països que permeten aquesta opció, ja sigui revocant la primera rectificació (amb la condició que hagin transcorregut 6 mesos des de la modificació registral) o tornant a dur a terme el procediment posteriorment accedint-hi un tercer cop. Aquesta vegada, però, la persona requerirà una autorització judicial (com s'exigeix a Argentina, Luxemburg, Malta o Portugal). En aquest sentit, la regulació espanyola se situa en un punt mig entre les regulacions més permissives que accepten un nou accés al LGR complint els mateixos requisits que la primera vegada (com és el cas de Colòmbia, Dinamarca, Finlàndia, Noruega, Nova Zelanda, Uruguai o Xile), i les regulacions restrictives que no contemplan un segon accés al procediment (com és el cas de Bèlgica, Brasil, Equador, Islàndia o Pakistan).

Pel que fa al procediment com a tal, la Llei facilita de manera significativa el tràmit de petició de RLG, doncs contempla que la sol·licitant es pugui dirigir a qualsevol oficina del Registre Civil, no necessàriament a la del municipi on està empadronada (com succeeix a Bèlgica). A la sol·licitud, la persona només ha de manifestar la seva voluntat de modificar la categoria de gènere que consta al Registre i, si ho desitja, també el seu nom propi. S'assumeix que el nom propi d'una persona no ha de concordar necessàriament amb el seu gènere (article 51.2 de la Llei 4/2023); requisit que a altres països encara s'exigeix, com ara a Dinamarca, on el nom que es vol adoptar ha de concordar amb el gènere que es pretén registrar. Un altre aspecte singular en aquesta primera compareixença és que la persona encarregada del Registre ha d'informar la sol·licitant sobre l'existència de determinades organitzacions encarregades de la protecció a persones trans, qüestió que cap altre ordenament inclou.

La Llei 4/2023 regula més exhaustivament qüestions a què altres ordenaments jurídics no fan menció, com ara quins són els tràmits que han de dur a terme les persones estrangeres, o com sol·licitar la reexpedició de documents, títols, diplomes o certificats oficials on consti el marcador de gènere (més enllà del document nacional d'identitat i el passaport).

La Llei espanyola apunta una relativa àmplia gamma d'efectes legals, en comparació de les seves "homòlogues" en altres països que regulen l'autodeterminació. En general, molts països (fins i tot aquells que són més permissius quant als requisits per efectuar el RLG, com ara Uruguai o Noruega) tan sols citen breument que el RLG comporta la modificació del gènere inscrit als registres oficials però que això no altera als drets i obligacions de la persona sol·licitant. Altres països inclouen algunes de les conseqüències jurídiques del RLG, com ara l'accés a la seguretat social en concordança amb les característiques sexuals de la persona i certs drets reproductius (Islàndia) o l'accés als tractaments per adequar l'organisme a la identitat de gènere (Portugal). La Llei 4/2023 fa un pas endavant i explicita els efectes de la rectificació pel que fa a l'estat dels drets i obligacions anteriors a la rectificació, els beneficis reservats per qüestions de gènere i els drets reproductius. També es garanteix per primer cop de forma explícita l'accés a les tècniques de reproducció assistida a les persones trans amb capacitat de gestar, sense discriminació per motius d'identitat sexual (article 16 de la Llei).

Un tema rellevant que esclareix la Llei 4/2023 és l'estat de la qüestió en relació a les condemnes per violència de gènere, indicant que l'home que canviï el sexe registral a femení per eludir una possible condemna per violència de gènere seguirà essent jutjat per la LO 1/2004, de Mesures de Protecció Integral contra la Violència de Gènere (article 46.3 de la Llei). És un article que sembla redundant, atès que l'article 6.4 del Codi Civil ja contempla la possibilitat d'al·legar l'existència de frau de llei (en aquest cas, en l'ús de la Llei 4/2023). En aquest cas, alguns juristes assenyalen que hi hauria certs elements que es podrien tenir en compte per demostrar l'existència d'un frau de llei, com ara el fet que la persona que ha efectuat el RLG tingui antecedents penals en matèria de violència de gènere o bé sigui denunciada per aquest

delicte al poc temps de sol·licitar el canvi legal; si la persona després de dur a terme el procediment no sol·licita la modificació de tots els seus documents oficials (títols, assegurances, contractes de lloguer...); o fins i tot si es vanaglòria d’haver dut a terme el canvi⁶⁶. En tot cas, l’article article 46.3 de la Llei és un bon recordatori, que prové arran de les demandes per blindar la possibilitat d’utilitzar el RLG de manera fraudulenta, després que els mitjans de comunicació fessin repercussió d’alguns casos que s’havien produït en aquest sentit⁶⁷.

D’altra banda, el Consell General del Poder Judicial manifesta que els casos d’intent de frau són poc probables⁶⁸. L’experiència dels països que van adoptar un model d’autodeterminació ja fa una dècada (Argentina o Dinamarca) ha demostrat que no hi ha evidències de la utilització de la llei de manera fraudulenta. Seguint aquest raonament, tampoc no ha calgut una referència específica sobre els efectes del RLG en l’àmbit penitenciari, doncs juristes assenyalen que no ha existit problema de frau al respecte⁶⁹.

Més enllà d’això, quan s’elabora una llei sempre existeix la possibilitat que s’utilitzi de manera fraudulenta, i això no hauria de frenar el legislador d’adoptar-la quan es tracta de drets que cal garantir. Així ho assenyalen juristes com Esther Farnós Amorós i Laura Esteve Alguacil: “Fins i tot en el cas de les persones majors d’edat, el temor al fet que en un marc despatologitzador es faci un ús fraudulent de la possibilitat de rectificar el sexe registral no ha de portar a impedir-la si amb això es conculquen drets fonamentals, sinó simplement a idear mecanismes de prevenció i sanció del frau, com succeeix en l’àmbit dels matrimonis simulats o realitzats amb reserva de llei”⁷⁰ [Traducció pròpia, del castellà al català].

4.2. Febleses

La Llei 4/2023 té encara un gran marge de millora.

L’impediment principal de què consta el procediment de RLG és la ratificació de la identitat de gènere en diferents moments del tràmit. A la pràctica s’exigeix una mena de període de reflexió, al final del qual la persona confirmarà la decisió de procedir amb el RLG; a diferència d’altres països, on s’exigeix el transcurs d’un determinat període de temps mínim abans que la sol·licitant pugui donar-ne el vistiplau (trenta dies a Finlàndia; tres mesos a Bèlgica i a Escòcia; o sis mesos a Dinamarca), a Espanya és la persona encarregada del Registre Civil la que té un termini màxim de tres mesos per citar la sol·licitant. Per tant, Espanya exigeix una doble (i fins a triple) confirmació de la persona sol·licitant i el transcurs d’un període de reflexió, fet que promou que el procés es pugui allargar fins a quatre mesos. Altres països (Argentina, Islàndia, Noruega) no només no exigeixen un període de reflexió, sinó que tampoc demanen que la persona sol·licitant ratifiqui la seva decisió en diversos moments del

⁶⁶ «Ley trans: así se puede demostrar si un cambio registral es fraudulento». www.elsaltodiario.com, 31 març 2023, <https://www.elsaltodiario.com/analisis/ley-trans-as%C3%AD-se-puede-demostrar-cambio-registral-fraudulento>. [Darrer accés: 23 de maig de 2023].

⁶⁷ Peñalosa, G. «Un hombre cambia de género y se libra de una denuncia por violencia machista», *El Mundo*, 20 setembre 2022, <https://www.elmundo.es/espana/2022/09/20/6328b0a0fdddf05a8b45e3.html> [Darrer accés: 10 de maig de 2023].

⁶⁸ Consejo General del Poder Judicial (2022). «Informe del Anteproyecto de Ley para la igualdad real y efectiva de las personas trans y para la garantía de los derechos de las personas LGTBI». *Informes CGPJ*. p.122.

⁶⁹ Ramos Hernández, P. «Comentarios a la ley trans y LGTBI: Análisis del texto normativo». *Diario La Ley*, 21 març 2023, <https://diariolaley.laleynext.es/Content/Documento.aspx?params=H4sIAAAAAAAAAEAMtMSbF1CTEAAmMzI0szS7WYyIKLizPw827DM9NS8kIS13MSSktQiWz9HAAT5zt0qAAAAWKE>. [Darrer accés: 6 d’abril de 2023].

⁷⁰ Esteve, L., Farnós, E. (2021). «Menores trans: decisiones relativas a la rectificación registral del sexo y a los tratamientos médicos asociados», a *Derecho Privado y Autodeterminación de Género*. *Revista La Ley*, 30. p.14.

procediment: amb la seva petició ja activen d'ofici els mecanismes per atorgar-li la protecció del RLG.

Si bé és cert que la Llei 4/2023 regula qüestions relacionades amb la filiació de les persones trans (aspecte que només es fa referència en tres altres legislacions: les de Luxemburg, Finlàndia i Nova Zelanda), ho fa de manera tècnicament imprecisa; sembla que les conseqüències s'hagin regulat de manera precipitada, sense acabar d'adequar la legislació espanyola a les de la Llei 4/2023, en tant que els termes tradicionals conviuen sovint amb els nous sense clarificació⁷¹. Els termes de “mare” i “pare” es modifiquen per “progenitor gestant” i “progenitor no gestant” de manera arbitrària; a més, el fet que es vulgui deslligar la concepció de paternitat i maternitat del sexe biològic entra en conflicte amb el sistema establert de determinació de la filiació, qüestió que queda regulada pobrament⁷².

Un altre aspecte que ni les legislacions d'altres països ni la Llei espanyola solucionen és la de la catalogació de les persones trans en l'àmbit esportiu i competitiu. La Disposició Final vuitena de la Llei 4/2023, que modifica la Llei 19/2007, d'11 de juliol, contra la violència, el racisme, la xenofòbia i la intolerància en l'esport, tan sols proscriu la discriminació per raó d'orientació o identitat sexual, expressió de gènere i característiques sexuals. Pel que fa a l'esport federat, la Llei 4/2023 es remet a la legislació d'aquest sector (per tant, cada federació establirà les seves pròpies normes). Tenint en compte la controvèrsia en aquest sector (doncs hi ha veus que critiquen durament la inclusió de les dones trans en les competicions esportives femenines⁷³, i veus que discrepen sobre si l'accés a l'esport s'ha de fer o no per mitjà de proves hormonals per comprovar els nivells de testosterona⁷⁴), crida l'atenció que la Llei 4/2023 no n'hagi fet menció.

La llei deixa fora de la regulació les persones refugiades, les sol·licitants d'asil o les apàtrides (situacions que sí que es preveuen a la normativa de Luxemburg, per exemple).

En general, el fet que a Espanya encara tingui tant protagonisme la categoria de sexe provoca que la Llei faci menció a la identitat sexual, en lloc de la de gènere, encara que l'objectiu de la regulació sigui donar suport a la gent disconforme amb el gènere imposat legalment. Es tracta d'una qüestió terminològica que va ser advertida en el seu moment pel Consell de Participació LGBTI⁷⁵.

Més enllà de la qüestió terminològica, i amb efectes més rellevants, convé destacar una de les principals omissions de la Llei 4/2023, consistent en què no s'allunya del binarisme imperant per oferir una opció que s'adeqüi a les necessitats de les persones intersexuals o de les no binàries (o altres identitats de gènere). No només no es reformula el concepte de “quota” o de “violència” de gènere per incloure situacions diferents a les de la dicotomia home/dona, ni

⁷¹ Com es pot copsar, per exemple, en la nova formulació de l'article 44 de la LRC, que manifesta que “(...) En tota inscripció de naixement ocorreguda a Espanya es farà constar necessàriament la filiació materna”, descartant així la possibilitat d'inscriure la paternitat d'una pare trans amb capacitat de gestar.

⁷² Al respecte, se sosté que l'observança dels drets de les persones trans no hauria de comportar la implementació d'una regulació genèrica i indiscriminada de la determinació de la filiació: Barber Cárcamo, R. (2023). «De la doble filiació materna a la filiació sin madre: los progenitores de la Ley Trans». *Revista CESCO*. p.7.

⁷³ Mínguez, J. «La nueva «Ley trans» pone en alerta al deporte», *As.com*, 29 juny 2021. https://as.com/masdeporte/2021/06/29/polideportivo/1624985539_191307.html [Darrer accés: 10 de maig de 2023].

⁷⁴ Imray, G. «Namibia teenagers barred from Olympic 400 over testosterone». *AP NEWS*, 2 juliol 2021. <https://apnews.com/article/namibia-africa-olympic-games-2020-tokyo-olympics-sports-f71b7d1e9f5ba0fbc08a1e0ab346c20b> [Darrer accés: 10 de maig de 2023].

⁷⁵ Consejo de Participación LGBTI (2022). «Informe al Anteproyecto de Ley para la igualdad real y efectiva de las personas trans y para la garantía de los derechos de las personas LGTB». *Consejo de Participación LGBTI*. p.6.

es regula l'accés a espais únics de gènere, sinó que tampoc es permet la identificació del gènere mitjançant un marcador diferent al de "sexe femení" o "sexe masculí". En canvi, altres legislacions sí que permeten altres marcadors: a Islàndia i a Nova Zelanda es permet un marcador X; a Malta, un marcador de "gènere indeterminat" o l'eliminació d'aquest; i a Tasmània es permet un marcador de "gènere indeterminat", un de "gènere binari", o una paraula o frase que indiqui la percepció que té una persona de si mateixa en relació al seu gènere.

5. BIBLIOGRAFIA

- AGUIRRE-SÁNCHEZ-BEATO, S., CLOSON, C., & RORIVE, I. (2020). «The Legal Certification of Sex in Belgium over Time. Ideological Effects and Practical Implications». *International Journal of Gender, Sexuality And Law*, 1(1). 159-192.
- BARBER CÁRCAMO, R. (2023). «De la doble filiación materna a la filiación sin madre: los progenitores de la Ley Trans». *Revista CESCO*. 1-7.
- CONSEJO DE PARTICIPACIÓN LGBTI (2022). «Informe al Anteproyecto de Ley para la igualdad real y efectiva de las personas trans y para la garantía de los derechos de las personas LGTB». *Consejo de Participación LGBTI*. 3-12.
- CONSEJO GENERAL DEL PODER JUDICIAL (2022). «Informe del Anteproyecto de Ley para la igualdad real y efectiva de las personas trans y para la garantía de los derechos de las personas LGTBI». *Informes CGPJ*. 108-136.
- DEPARTAMENT FEDERAL DE JUSTÍCIA I POLICIA (2021). «Kommentar zur Revision der Zivilstandsverordnung und den damit verbundenen Änderungen der Verordnung über die Gebühren im Zivilstandswesen». [Comentari a la Revisió del Codi Civil i a les esmenes associades a l'Ordenança sobre Taxes a l'Estat Civil]. *Confederació Suïssa*. 1-22.
- DEPARTAMENTO PARA LA GESTIÓN PÚBLICA EFECTIVA (2021). «Compendio de prácticas de reconocimiento legal de la identidad de género en las entidades federativas de México». *Secretaría General de la Organización de los Estados Americanos*. 1-87.
- DUNNE, P. (2021). «The Law Concerning Trans Persons in Ireland», a JARAMILLO, I. C., & CARLSON, L. *Trans Rights and Wrongs: A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Persons*. Estocolm: Springer Publishing. 491-512.
- ESTEVE, L., FARNÓS, E. (2021). «Menores trans: decisiones relativas a la rectificación registral del sexo y a los tratamientos médicos asociados», a *Derecho Privado y Autodeterminación de Género*. *Revista La Ley*, 30. 1-38.
- GRØNNINGSÆTER, A.V. I ARNESEN, L. (2021). «The Civil Status of Trans Persons in Norwegian Law», a JARAMILLO, I. C., & CARLSON, L. *Trans Rights and Wrongs: A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Persons*. Estocolm: Springer Publishing. 513-540.
- HARTLINE, F. R. (2019). «(Trans)gender outlaws?». *Tijdschrift voor Genderstudies*, 21(4), 361-380.
- HARTLINE, F. R. (2020). «Assessing Norway's Gender Recognition Act of 2016: Analysing personal experiences of legal gender change». *International Journal of Gender, Sexuality and Law*, 1(1). 193-217.
- INTERNATIONAL COMMISSION OF JURISTS (2020). «Pakistan: Transgender Persons (Protection of Rights) Act, 2018». *International Commission of Jurists*. 1-36.
- INTERNATIONAL LESBIAN, GAY, BISEXUAL, TRANSGENDER, QUEER AND INTERSEX YOUTH & STUDENT ORGANISATION. (2019). «Only adults? Good practices in legal gender recognition for youth». *Thomson Reuters*. 1-65.
- JARAMILLO, I.C. (2021). «The Story of the Recognition of Sexual Identity as a Source of Harm in Colombian Constitutional Law», a JARAMILLO, I. C., & CARLSON, L. *Trans Rights and Wrongs: A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Persons*. Estocolm: Springer Publishing. 437-450.

- JARAMILLO, I. C., & CARLSON, L. (2021). *Trans Rights and Wrongs: A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Persons*. Estocolm: Springer Publishing. 1-558.
- LAMM, E. (2018). «Identidad de género. Sobre la incoherencia legal de exigir el sexo como categoría jurídica». *Actualidad Jurídica Iberoamericana*, 8, 230-278.
- LORDA, P. S., & GUTIÉRREZ, J. J. (2001). «Consentimiento informado». *Medicina Clínica*, 117(3), 99-106.
- MISSÉ I SÁNCHEZ, M., & COLL-PLANAS, G. (2010). *El Género desordenado: críticas en torno a la patologización de la transexualidad*. Barcelona i Madrid: Egales. 1-286.
- PAZOS GUERRA, M.; GÓMEZ BALAGUER, M.; GOMES PORRAS, M.; HURTADO MURILLO, F.; SOLÁ IZQUIERDO, E. Y MORILLAS ARIÑO, C. (2020). «Transexualidad: transiciones, detransiciones y arrepentimientos en España». *Endocrinología, Diabetes y Nutrición*, 67(9), p. 562-567.
- PINTENS, W. (2015). «The legal status of transsexual and transgender persons in Belgium and The Netherlands», a SCHERPE, J. M. *The legal status of transsexual and transgender persons*. Uxbridge: Intersentia Ltd. 110-123.
- SALDIVIA MENAJOVSKY, L. (2021). «Argentina, Trans Persons and the Development of a Human Rights Discourse», a JARAMILLO, I. C., & CARLSON, L. *Trans Rights and Wrongs: A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Persons*. Estocolm: Springer Publishing. 335-365.
- SCHERPE, J. M. (2015). *The legal status of transsexual and transgender persons*. Uxbridge: Intersentia Ltd. 1-664.
- SCHWEND, A. S. (2020). «La perspectiva de despatologización trans: ¿una aportación para enfoques de salud pública y prácticas clínicas en salud mental? Informe SESPAS 2020». *Gaceta sanitaria*, 34, 54-60.
- SCOTTISH PARLIAMENT (2022). «Gender Recognition Reform (Scotland) Bill. Policy Memorandum». *Scottish Government*. 1-28.
- STEERING COMMITTEE ON ANTI-DISCRIMINATION, DIVERSITY AND INCLUSION. (2022). «Thematic report on legal gender recognition in Europe». *Council of Europe*. 1-44.
- TAMM, D. I LUND-ANDERSEN, I. (2021). «The Civil Status of Trans Persons in Denmark», a JARAMILLO, I. C., & CARLSON, L. *Trans Rights and Wrongs: A Comparative Study of Legal Reform Concerning Trans Persons*. Estocolm: Springer Publishing. 451-462.
- VERGÉS, ALFONSO HERNÁN, ET AL. (2017). «Legislación comparada sobre identidad de género en América Latina». *IX Congreso Internacional de Investigación y Práctica Profesional en Psicología. Universidad de Buenos Aires*. 1-5.

6. ANNEXOS

6.1. Gràfic comparatiu dels països que permeten l'autodeterminació de gènere al RLG

	En vigor	Tipus de procediment*	A partir dels...	S'hi accepten menors?	On s'ha de dirigir?	Procediment	Període de reflexió	Es pot tornar a dur a terme el RLG?	Opcions diferents al binarisme	Altres
Argentina	2012	Administratiu	18 anys	Sí, amb consentiment dels representants legals, d'acord amb la capacitat progressiva del menor	Registre Nacional de les Persones o oficines seccionals corresponents	1) El RNP admet la sol·licitud i notifica la rectificació registral d'ofici al Registre Civil de la jurisdicció on va ser inscrita l'acta de naixement 2) S'emet una nova partida de naixement modificada	No	Sí, amb autorització judicial	Sí: femení / masculí / marcador X	
Bèlgica	2018	Administratiu	18 anys o persones emancipades majors de 15 anys	Sí, amb consentiment parental o del tutor legal, i amb informe mèdic o psicològic	Registre Civil	1) La persona entrega una declaració firmada al RC 2) El RC emet un acusament de recepció i informa el fiscal del tribunal de primera instància, que té un termini de 3m per emetre dictamen negatiu 3) En un període no inferior a 3m i no superior a 6m, la persona confirma la decisió al RC 4) El RC redacta l'acta de modificació de la inscripció del sexe i la inscriu al RC de l'Estat Civil	Sí, de 3 mesos	No, només si es constaten circumstàncies excepcionals i amb autorització judicial	No	
Brasil	2018	Administratiu	18 anys	No	Registre Civil de Persones Físiques	1) La persona signa la sol·licitud davant del RCPN 2) El RCPN modifica l'assentament registral i ho comunica als òrgans expedidors de documents oficials personals	No	No	No	L'anotació posterior del canvi de nom i gènere a l'acta de naixement dels descendents de la persona sol·licitant dependrà del consentiment de la criatura quan aquesta sigui relativament capaç, així com dels dos progenitors. L'anotació en la inscripció de matrimoni dependrà del consentiment del cònjuge. Si hi ha desacord entre els progenitors o el cònjuge, el consentiment s'ha de prestar judicialment
Ciutat de Mèxic	2015	Administratiu	18 anys	Sí, a partir dels 12 anys, amb consentiment parental o del tutor legal	Jutjat Central del Registre Civil del Districte Federal	1) La persona sol·licitant presenta els documents necessaris i tant ella com el Jutjat Central firmen una acta de compareixença 2) S'expedeix una acta provisional, que té valor de comprovant del tràmit 3) Al cap de 3 dies, l'acta esdevé definitiva i la persona pot demanar una còpia de la seva nova acta de naixement a qualsevol oficina del RC 4) El RCDF envia d'ofici la informació sobre les dades esmenades a diferents organismes públics. La persona sol·licitant pot demanar la rectificació de les dades identificatives que constin a altres documents que no siguin l'acta de naixement	No	Sí, amb els mateixos requisits que la primera vegada	No	

	En vigor	Tipus de procediment*	A partir dels...	S'hi accepten menors?	On s'ha de dirigir?	Procediment	Període de reflexió	Es pot tornar a dur a terme el RLG?	Opcions diferents al binarisme	Altres
Colòmbia	2015	Notarial	18 anys	No	Notariat	Notariat accepta la sol·licitud i té 5 dies per elaborar l'Esriptura Pública i traslladar-la al Registre de l'Estat Civil de Naixement	No	Sí, un sol cop, amb els mateixos requisits que la primera vegada. Però han de transcórrer 10 anys des de l'expedició de l'Esriptura Pública	No	
Dinamarca	2014	Administratiu	18 anys	No	Ministeri d'Economia i Assumptes Interns	1) El MEAI admet la sol·licitud i comença el període de reflexió 2) La persona confirma la decisió al cap de 6 mesos de presentar sol·licitud 3) S'esmenen els números a la targeta de SS 4) La persona pot demanar la modificació del certificat de naixement, passaport i carnet de conduir	Sí, de 6 mesos (excepte circumstàncies excepcionals)	Sí, amb els mateixos requisits que la primera vegada	No	A) El nom ha de concordar amb el gènere registrat B) Permesa la indicació de sexe als passaports com a X (en lloc de F o M)
Equador	2016	Administratiu	18 anys	No	Direcció General del Registre Civil, Identificació i Cèdula	La persona, en presència de dos testimonis, sol·licita a la DGRCIC que canviï el marcador de sexe pel de gènere	No	No	No	S'exigeix la intervenció de testimonis
Escòcia	Pendent	Administratiu	16 anys	No	Registre General	1) La persona presenta la sol·licitud perquè el RG li atorgui un Certificat de Reconeixement de Gènere 2) El RG li informa dels efectes jurídics de la declaració 3) En un termini mínim de 3 mesos, i màxim de 2	Sí, de 3 mesos	No, només és revocable per error o frau	No	A) S'exigeix la intervenció de testimonis B) Se segueix diferenciant entre persones que es troben en un vincle matrimonial o anàleg, i persones que
Espanya	2023	Administratiu	16 anys	Sí, entre 14 i 16 anys, assistides pels representants legals Entre 12 i 14 anys, amb requeriment judicial	Registre Civil	1) La persona presenta la sol·licitud davant de qualsevol oficina del RC 2) El RC ofereix informació a la sol·licitant i la persona confirma que vol que s'iniciï el procediment 3) En el termini màxim de 3 mesos, el RC cita la persona perquè ratifiqui la seva decisió 4) Corroborada la decisió, el RC dicta la resolució sobre la rectificació registral sol·licitada en el termini màxim d'1 mes des de la segona	Sí, però no s'estableix un temps mínim: el RC cita la persona en un termini màxim de 3 mesos	Sí, es pot revertir el canvi amb els mateixos requisits que la primera vegada, sempre que hagin transcorregut 6 mesos. Si es vol tornar a accedir al RLG per segon cop, cal autorització	No	A) Explicita els efectes del RLG pel que fa a: l'estat dels drets i obligacions anteriors a la rectificació, els beneficis reservats per qüestions de gènere; els drets reproductius; les condemnes per violència de gènere B) Regulació imprecisa de la filiació de les persones trans C) No es regula l'àmbit esportiu
Finlàndia	2023	Administratiu	18 anys	No	Agència d'Informació Digital i Població	1) L'AIDP rep la sol·licitud de la persona i li informa dels efectes jurídics de la declaració 2) En un termini mínim de 30 dies, i màxim de 6 mesos, la persona ha de ratificar la decisió 3) L'AIDP introdueix el gènere al sistema d'informació de població	Sí, de 30 dies	Sí, amb els mateixos requisits que la primera vegada. Però ha de transcórrer 1 any des que es va efectuar l'anterior canvi legal	No	Finalitzat el RLG, l'AIDP envia una notificació on informa d'aquest canvi al cònjuge o a la parella registrada de la persona que ha dut a terme el procediment

	En vigor	Tipus de procediment*	A partir dels...	S'hi accepten menors?	On s'ha de dirigir?	Procediment	Període de reflexió	Es pot tornar a dur a terme el RLG?	Opcions diferents al binarisme	Altres
Irlanda	2015	Administratiu	18 anys	Sí, les persones de 16 i 17 anys, si compten amb el consentiment d'ambdós progenitors i amb dos informes mèdics favorables	Ministeri de Protecció Social	1) La persona sol·licita un Certificat de Reconeixement de Gènere, aportant diversos documents amb informació personal 2) Amb el CRG, la persona pot sol·licitar un certificat de naixement corregit	No	Sí, un sol cop, però el Ministeri ho ha d'acceptar	No	A) Es manté el requisit de la prova de l'experiència de vida real: intervenció de testimonis B) El Ministeri pot demanar més proves que les que la llei prescriu; i pot expedir o denegar el Certificat C) Qüestions que es mantenen amb al gènere anterior al RLG: drets i obligacions contrets abans de l'expedició del Certificat, disposició o retorn de la propietat sota testament, ofenses específiques per gènere
Islàndia	2019	Administratiu	15 anys	Sí, amb consentiment d'un dels seus representants legals	Registre Nacional	El RNI accepta la sol·licitud i expedeix nous documents d'identitat	No	No, només si es constaten circumstàncies excepcionals i amb autorització judicial	Sí: masculí / femení / marcador X	
Luxemburg	2019	Administratiu	18 anys	Sí, a partir dels 5 anys, amb consentiment parental	Ministeri de Justícia	El MJ verifica el compliment dels requisits i emet una Ordre Ministerial perquè el Registre d'Estat Civil modifiqui l'entrada relativa al sexe	No	Sí, amb autorització judicial	No	A) Es manté el requisit de la prova de l'experiència de vida real: número suficient de fets B) RLG obert a persones estrangeres residents, refugiades, amb protecció subsidiària o apàtrides
Malta	2015	Notarial i administratiu	16 anys	Sí, per via de Jurisdicció Voluntària, assistides pels tutors legals	1) Notariat 2) Direcció del Registre Públic	1) La persona demana una Escriptura Pública declarativa davant de Notari 2) La persona adreça l'Escriptura a la DRP 3) La DRP inscriu una nota a l'acta de naixement en el termini de 15 dies des de la presentació de la sol·licitud	No	Sí, amb autorització judicial	Sí: masculí / femení / tercer marcador / absència de marcador	
Noruega	2016	Administratiu	16 anys	Sí, a partir dels 6 anys, amb consentiment d'una de les persones progenitores, sempre que es consideri en major interès de la criatura	Registre Civil de l'Oficina Tributària	1) Rebuda la sol·licitud, l'AT entrega documents informatius a la persona sol·licitant 2) La persona ha de confirmar la decisió 3) Amb l'aprovació per part de l'AT, la persona pot demanar l'esmena dels seus documents oficials	No	Sí, amb els mateixos requisits que la primera vegada	No	

	En vigor	Tipus de procediment*	A partir dels...	S'hi accepten menors?	On s'ha de dirigir?	Procediment	Període de reflexió	Es pot tornar a dur a terme el RLG?	Opcions diferents al binarisme	Altres
Nova Escòcia	2015	Administratiu	16 anys	Sí, amb consentiment del seu tutor legal i amb informe d'una tercera persona professional	Oficina d'Estadístiques Locals	1) Enviar la sol·licitud en línia o presentar-la a l'Oficina d'Estadístiques Vitals 2) La persona registradora anota el canvi a la inscripció de naixement i a la resta d'inscripcions del Registre Civil relatives a la persona sol·licitant 3) La persona pot sol·licitar l'expedició d'un nou certificat de naixement (gratuït) i de la resta de documents oficials modificats (amb pagament de taxa)	No	Sí, amb els mateixos requisits que la primera vegada però pagant una taxa	Sí: masculí / femení / marcadors X / absència de marcadors al Certificat de Naixement	
Nova Zelanda	2023	Administratiu	16 anys	Sí, amb consentiment d'un dels seus representants legals, i amb un informe d'una tercera part amb qualificació	Registre General	El RG accepta la declaració jurada i expedeix un nou certificat de naixement	No	Sí, amb els mateixos requisits que la primera vegada. Però el RG pot demanar més requisits per verificar la voluntat de la persona	Sí: masculí / femení / marcadors X	
Pakistan	2018	Administratiu	18 anys	No	Comissió Nacional de Registre i Base de Dades d'Identitat	NADRA admet la sol·licitud i expedeix nous documents identificatius	No	No	No	
Portugal	2018	Administratiu	18 anys	Sí, si tenen entre 16 i 18 anys, o bé són intersexuals, a través dels seus representants legals, i amb informe mèdic o psicològic	Registre Civil	El RC accepta la sol·licitud i, en el termini de 8 dies hàbils des de la presentació d'aquesta, efectua la inscripció al RC i expedeix una nova partida de naixement	No	Sí, amb autorització judicial	No	La persona sol·licitant s'encarrega d'incoar el procediment per actualitzar els documents identificatius, com a màxim en el termini de 30 dies des de la inscripció
Suïssa	2022	Administratiu	16 anys	Sí, menors amb capacitat suficient (es presumeix a partir dels 12 anys), amb consentiment del representant legal	Registre Civil o consular (o bé centre hospitalari, residència o institució penal)	El RC o Registre consular admeten la sol·licitud i modifiquen Registre de l'Estat Civil	Depèn del Cantó	Depèn del Cantó	No	

	En vigor	Tipus de procediment*	A partir dels...	S'hi accepten menors?	On s'ha de dirigir?	Procediment	Període de reflexió	Es pot tornar a dur a terme el RLG?	Opcions diferents al binarisme	Altres
Tasmània	2019	Administratiu	16 anys	Sí, amb consentiment del representant legal, i amb informe mèdic o psicològic	Registre Civil	El RC admet la sol·licitud i modifica qualsevol entrada al Registre on consti el sexe o gènere de la persona	No	Sí, amb els mateixos requisits que la primera vegada	Sí: masculí / femení / gènere indeterminat / gènere no binari / paraula o frase, que indiqui el gènere	
Uruguai	2019	Administratiu	18 anys	Sí, amb consentiment dels representants legals, sempre que es consideri en major interès de la criatura	Direcció General del Registre de l'Estat Civil	1) La DGREC rep la petició personal i el formulari 2) La Comissió Assessora Honorària del Canvi d'Identitat i Gènere ha de verificar el compliment dels requisits i formular un informe que s'eleva a la DGREC 3) La DGREC ha de resoldre en un termini inferior a 30 dies hàbils 4) La DGREC remet testimoni de les partides rectificades a diverses institucions públiques	No	Sí, amb els mateixos requisits que la primera vegada. Però han de transcórrer 5 anys des de la rectificació de la partida de naixement	No	
Xile	2019	Administratiu	18 anys	Sí, els majors de 14 anys, per via de Jurisdicció Voluntària, assistides pels tutors legals	Servei de Registre Civil i Identificació	1) El SRCI informa la persona sobre els efectes jurídics i la cita en el termini més breu possible 2) La persona confirma la seva decisió al SRCI davant de dos testimonis hàbils i el SRCI n'aixeca acta 3) En un termini de 45 dies des de la presentació de la sol·licitud, el SRCI dicta l'ordre de servei que accepta, denega o inadmet la sol·licitud 4) Si admet la sol·licitud, practica les modificacions i subinscripcions pertinents al Registre, emetre els nous documents identificatius, i n'informa a diverses institucions oficials	No	Sí, fins a 2 ocasions, amb els mateixos requisits que la primera vegada	No	S'exigeix la intervenció de testimonis

* El "tipus de procediment" fa referència a la naturalesa del procediment (administratiu o notarial) accessible per a tothom, que pot variar en funció de l'edat de la persona sol·licitant.

 Més permissiu
 Permissiu, amb certes condicions
 Menys permissiu

6.2. Ordenaments que permeten l'autodeterminació de gènere

Argentina:

Llei 26.743 d'Identitat de Gènere, de 9 de maig de 2012.

https://www.argentina.gob.ar/sites/default/files/ley-26.743-identidad-de-genero_0.pdf

Bèlgica:

Llei de Reforma dels Règims relatiu a les persones transgènere en relació a la menció del canvi en el registre del sexe en l'estatus civil i als seus efectes, de 25 de juny de 2017. [https://www.ejustice-just-fgov-](https://www.ejustice-just-fgov-be.translate.google.com/loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2017062503&table_name=loi&x_trsch=http&x_tr_sl=auto&x_tr_tl=en&x_tr_hl=de)

[be.translate.google.com/loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2017062503&table_name=loi&x_trsch=http&x_tr_sl=auto&x_tr_tl=en&x_tr_hl=de](https://www.ejustice-just-fgov-be.translate.google.com/loi/change_lg.pl?language=fr&la=F&cn=2017062503&table_name=loi&x_trsch=http&x_tr_sl=auto&x_tr_tl=en&x_tr_hl=de)

Brasil:

Disposició 73, de 28 de juny de 2018, que disposa l'anotació del canvi de nom i sexe en els registres de naixement i matrimoni d'una persona *transgènere* al Registre Civil de Persones Físiques (RCPN).

https://atos.cnj.jus.br/files/provimento/provimento_73_28062018_02072018160046.pdf

Ciutat de Mèxic:

Decret pel qual es reformen i s'addicionen diverses disposicions del Codi Civil per al Districte Federal i del Codi de Procediments Civils per al Districte Federal, de 13 de novembre de 2014.

<http://www.ordenjuridico.gob.mx/Documentos/Estatal/Distrito%20Federal/wo101247.pdf>

Colòmbia:

Decret 1227, de 4 de juny de 2015, el qual addiciona al Decret Únic Reglamentari del Sector Justícia i del Dret provisions per dur a terme el canvi legal de sexe al Registre de l'Estat Civil.

<https://www.alcaldiabogota.gov.co/sisjur/normas/Norma1.jsp?dt=S&i=71884>

Dinamarca:

Llei de modificació del Registre Central de les Persones, d'11 de juny de 2014.

https://www.ft.dk/RIPdf/samling/20131/lovforslag/L182/20131_L182_som_vedtaget.pdf

Equador:

Llei Orgànica de Gestió de la Identitat i Dades Civils, d'1 de febrer de 2016.

https://www.registrocivil.gob.ec/wp-content/uploads/downloads/2018/03/ley_organica_de_gestion_de_la_identidad_y_datos_civiles.pdf

Escòcia:

Projecte de Llei per a la Reforma del Reconeixement de Gènere, de 22 de desembre de 2022.

<https://www.parliament.scot/-/media/files/legislation/bills/s6-bills/gender-recognition-reform-scotland-bill/stage-3/bill-as-passed.pdf>

Espanya:

Llei 4/2023, per a la igualtat real i efectiva de les persones trans i per a la garantia dels drets de les persones LGTBI. <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-2023-5366>

Finlàndia:

Llei de confirmació de gènere, d'1 de febrer de 2023.

https://www.eduskunta.fi/FI/vaski/HallituksenEsitys/Documents/HE_189+2022.pdf

Irlanda:

Llei núm. 25 de 2015, de Reconeixement de Gènere, de 22 de juliol de 2015.

<https://www.irishstatutebook.ie/eli/2015/act/25/enacted/en/html>

Islàndia:

Llei 80/2019, d'Autonomia de Gènere, de juny de 2019, modificada per la Llei 159/2019, 152/2019 i 154/2019. <https://www.althingi.is/lagas/nuna/2019080.html>

Luxemburg:

Llei sobre la Modificació de la Menció del Sexe i del Nom o Noms a l'Estat Civil i de Modificació del Codi Civil, de 10 d'agost de 2018.

https://www.stradalex.lu/fr/slu_src_publ_leg_mema/toc/leg_lu_mema_201809_797/doc/mema_etat-leg-loi-2018-08-10-a797-jo

Malta:

Llei d'Identitat de Gènere, Expressió de Gènere i Característiques Sexuals, de 14 d'abril de 2015.

<https://rm.coe.int/168045b1e6>

Noruega:

Llei del Canvi de Gènere Legal, de 6 de juny de 2016. <https://lovdata.no/dokument/NL/lov/2016-06-17-46>

Nova Escòcia:

Llei d'Esmena del Capítol 66 de la Llei de Canvi de Nom, i del Capítol 494 de la Llei d'Estadístiques Vitals <https://nslegislature.ca/sites/default/files/legc/statutes/vital%20statistics.pdf>

Nova Zelanda:

Llei sobre el Registre de Naixements, Morts, Matrimonis i Relacions, de 15 de desembre de 2021.

<https://www.legislation.govt.nz/act/public/2021/0057/latest/DLM7273502.html>

Pakistan:

Llei per a la Protecció de les Persones Transgènere, de 8 de maig de 2018.

https://na.gov.pk/uploads/documents/1526547582_234.pdf

Portugal:

Llei 38/2018, de 7 d'agost de 2018, del Dret a l'autodeterminació de la identitat de gènere i expressió de gènere i a la protecció de les característiques sexuals de cada persona.

<https://dre.pt/dre/detalhe/lei/38-2018-115933863>

Suïssa:

Codi Civil de Suïssa, de 10 de desembre de 1907.

https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233/en

Tasmània:

Esmenes sobre Matrimoni i Gènere a la Llei de Justícia i legislació relacionada, de 21 de març de 2019. <https://www.legislation.tas.gov.au/view/pdf/asmade/act-2019-007>

Uruguay:

Llei 19.684, de 16 d'octubre de 2018, Integral per a les Persones Trans.

<http://www.impo.com.uy/bases/leyes/19684-2018>

Xile:

Ley núm. 21.120, que reconoce y da protección al derecho a la identidad de género.

<https://www.bcn.cl/leychile/navegar?idNorma=1126480>